RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1896. Första Kammaren. N:o 23.

Onsdagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 29 nästlidne april.

Upplästes ett inkommet läkarebetyg, så lydande:

Att herr statsrådet *L. Åkerhielm*, som till följd af influenza i går måste intaga sängen, för närvarande är af sjukdom hindrad att lemna sin bostad, intygas.

Stockholm den 6 maj 1896.

N. A. Edling,
med. doktor.

Herr talmannen tillkännagaf, att herr *Hasselrot* låtit anmäla, att han till följd af opasslighet vore förhindrad att bevista dagens sammanträde.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial n:o 16, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af utskottets utlåtande n:o 9, angående Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 50, 70, 72, 98, 109 och 111 §§ regeringsformen samt 32, 65, 68, 71 och 73 riksdagsordningen, äfvensom väckt motion om ändringar i samma grundlagsparagrafer med undantag af § 111 regeringsformen,

sammansatta stats- och lagutskottets memorial och utlåtande:

n:o 12, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande väckt motion om utbytande af folkskolelärares rätt till kofoder mot kontant ersättning m. m., och

n:o 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning i fråga om presterskapets aflöning m. m., samt

bankoutskottets utlåtande och memorial:

n:o 14, med anledning af väckta motioner om inrättande af nya afdelningskontor af riksbanken,

n:o 15, angående ändringar i gällande reglemente för riksbanken, och

n:o 16, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande, under gårdagen bordlagda ärenden, nemligen konstitutionsutskottets utlåtande n:o 14 och memorial n:o 15, statsutskottets utlåtanden och memorial n:is 68—72, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande n:o 11, bevillningsutskottets betänkande n:o 29, sammansatta bevillnings- och lagutskottets utlåtanden n:is 1 och 2, lagutskottets utlåtande n:o 75 samt Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 11—13.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 2 och 5 i denna månad bordlagda memorial n:o 67, om anvisande af de i regeringsformens 63 § föreskrifna kreditivsummor, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial föreslagit och hemstält.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 1 och 2 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 56, angående dels Kongl. Maj:ts proposition om anvisande af medel för kompletteringsarbeten å Vestkustbanan, dels en i anledning deraf inom Riksdagen gjord framställning, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemstält.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 1 och 2 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 58, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster.

Punkten 1.

Hvad utskottet hemstält bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 1 och 2 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 64, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af ett räntefritt lån för uppförande af en ny läroverksbyggnad i Östersund.

Lån för uppförande af ny läroverksbyggnad i Östersund. (Forts.)

Herr Hammarskjöld: För några år tillbaka vid ett besök i Östersund lät jag förevisa mig läroverkshuset derstädes med dess lärorum, och det blef för mig alldeles uppenbart, att någonting mera otidsenligt kunde man näppeligen skåda. Jag minnes nu icke alla de detaljer, som då slogo mig med häpnad, men en erinrar jag mig, och det var, att i ett rum, det största rummet, undervisades, enligt hvad rektor upplyste, tre klasser på en gång. Med nutidens undervisningssätt och undervisningsmetod förmodar jag, att kammaren inser med hvad slags reda och ordning undervisningen skall kunna meddelas under dylika förhållanden. Behofvet af byggnad är således, enligt min tanke, mycket trängande.

Nu är det fullkomligt sant, att det är regel — och visser icke utan skäl — att de städer, som hafva förmånen af ett läroverk, äfven böra skaffa läroverkshus, men man måste dock göra något afseende på storleken af de städer, der läroverket finnes, huruvida ansvaret att skaffa läroverkshus icke öfverstiger vissa städers förmåga; och det torde vara uppenbart, att man icke kan lägga på Östersund allena skyldigheten att bekosta allt, som behöfves för ett läroverkshus derstädes. Af dessa skäl vill jag lägga kammaren på hjertat att bifalla hvad statsutskottet tillstyrkt.

Herr statsrådet Gilljam: På samma gång jag uttalar min tacksamhet till den föregående talaren för den kraftiga rekommendation, som han lemnade Kongl. Maj:ts proposition, vill äfven jag för min del lägga kammaren på hjertat att gifva Östersunds läroverk ett kraftigt understöd i nu ifrågavarande fall, hvarför jag ber att få förorda Kongl. Maj:ts proposition till kammarens välvilligaste beaktande.

Herr Billing: Till de två föregående talarnes anförande ber jag att för egen del få lägga ännu ett par ord för att påpeka en omständighet, som synes mig tala för bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Om anslag till Östersunds läroverksbyggnad har Kongl. Maj:t vid en föregående riksdag framkommit med äskande af 200,000 kronor. Detta afslogs vid gemensam votering. Vid en följande riksdag har enskild motionär framkommit med förslag om anslag till detta läroverkshus. Denna motion afslogs också af Riksdagen. Följden af detta har blifvit, att vederbörande myndigheter hafva försökt inskränka kostnaderna för detta läroverkshus så mycket som möjligt. Först hade man beräknat kostnaderna till 200,000 kronor. Sedan fick man inskränka sig, och då uppgjordes ett kostnadsförslag på 135,000 kronor; men då det icke heller var utsigt

Lån för uppförande af ny läroverksbyggnad i Östersund.

att kunna sammanskrapa dessa medel, har man nu ytterligare inskränkt sig på det sättet, att man beslutit enligt det sista förslaget att endast utföra en del af byggnaden och tills vidare begagna det gamla läroverkshuset vid sidan. Då skulle de kostnader, som vore nödvändiga, uppgå till 91,000 kronor. För att bestrida dessa 91,000 kronor, har man icke att taga från allmänna fonder, d. v. s. från läroverkets byggnadsfond, från ljus- och vedkassan samt från stiftets byggnadskassa, mer än 19,000 kronor. Så har på enskild väg genom bidrag från landsting och enskilda personer m. m. sammanskrapats 56,000 kronor. Då återstår det för att få byggnaden till stånd 15,000 kronor, som vederbörande icke se någon utsigt till att på något sätt skaffa.

Det synes mig, som om dessa bemödanden dels att inskränka byggnadskostnaden, dels att på enskild väg skaffa medel borde vara ett ytterligare bevekande skäl för kammarens ledamöter att icke blott nu bifalla, utan äfven vid den förmodligen förestående gemensamma voteringen med stor enhällighet rösta för Kongl. Maj:ts proposition, i synnerhet som man från motståndarnes sida icke på något sätt förringat behofvet af detta anslag. Man endast fruktar för principen att bevilja medel såsom bidrag till uppförande af läroverkshus i stad.

Jag anhåller om bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande utlåtande hemstält.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 1 och 2 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 65, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående statsanslag för reparation af kapell i Muonionalusta kapellag m. m., biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemstält.

Anslag för beredande åt en del lappar af eftergift i viss dem åliggande ersättningsskyldighet.

Föredrogs å nyo statsutskottets den 1 och 2 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 66, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anslag till beredande åt lappar inom Jukkasjärvi och Enontekis socknar af Norrbottens län af eftergift i viss dem åliggande ersättningsskyldighet.

Herr Ljungberg: För några veckor sedan ansåg jag mig skyldig att fästa uppmärksamheten å de sorgliga förhållanden, som äro rådande inom Lappmarken, och hvilka till stor del syntes mig ha sin grund deri, att man icke tillräckligt bevakade lapparnes intressen. Jag uttalade då den önskan, att ett svenskt, juridiskt ombud måtte tillsättas, för att lapparnes och svenska statens rätt måtte blifva bättre tillvaratagen. Nu gifver detta betänkande den amplaste bekräftelse på mina då uttalade farhågor.

Anslag för beredande åt en del lappar af eftergift i viss dem åliggande ersättningsskyldighet. (Forts.)

Af betänkandet framgår nemligen, att skadeersättningarna — som vore af svenska staten förskjutna och ännu utestående — uppginge till den ansenliga summan af 22,338 kronor 84 öre. Detta skall nu ersättas af lapparne, som hafva den största svårighet att kunna utgöra hvad dem ådömes och vanligen icke kunna utgöra det alls. Petitioner hafva inkommit till regeringen om att ändra förhållandena, men det har icke resulterat i annat, än att staten fått betala hvad som ansetts omöjligt att uttaga. Nu låter ju detta mycket väl fullfölja sig på samma sätt, men om det är värdigt svenska staten och regeringen att tillvägagå med en dylik eftergifvenhet och passivitet, lemnar jag derhän. Man måste tänka på att vidtaga några åtgärder för att afböja dessa bedröfliga förhållanden, och sådana åtgärder *kunna* vidtagas. En författare, som synes sakkunnig, har nyligen i en norrländsk tidning yttrat följande: »Den norska bofasta befolkningen bor i djupa, trånga dalar, omgifna på båda sidor af höga, branta fjell. Dalarna äro mycket fruktbärande, fast besvärligt trånga. De branta, höga klipporna å ömse sidor göra, att de på högfjellet, ofvan skogsgränsen betande renarna icke kunna slippa ned hvar som helst, utan blott på några få ställen för att göra skada i dalen. Så skulle derför flera renbetesdistrikt lätt kunna skyddas från skadegörelse af renhjordar eller enstaka rendjur, om blott en summa af ungefär två à tre års skadeersättningar finge användas till att uppsätta ståltrådsgärdesgårdar öfver dessa pass. Kostnaden att få en gärdesgård uppsatt öfver de svårbevakliga ställena skulle mångenstädes vara rent af en småsak i jemförelse med de skadeersättningssummor, som nu årligen utgå af lapparne.

Men då bland lapparne icke finnes enighet, plan och sammanhållning, så vore nödigt, att staten toge detta arbete om hand. Svenska regeringen skulle öfverenskomma med norska staten om hvar gärdesgårdarna skulle gå fram samt, då skadeersättningarna i följd af dessa stängsel minskades, årligen återtaga en lämplig del af det utlagda kapitalet. Svenska staten skulle sålunda alls icke behöfva förlora något på att träda medlande emellan.»

Det måste förvåna hvar och en, att under sådana förhållanden icke någonting göres för att förekomma det här bedröfliga tillståndet med oumbärliga skadegörelser, utpantningar och ersättningar ur statskassan, och det kan ju icke vara något hinder för, att åtminstone ett försök gjordes att, på sätt en lagkunnig lappvän föreslår, gärdesgårdar uppsattes på de få svårbevakliga ställen, der renarne nedgå och göra skada. Jag hade derför önskat, att utskottet i sin motivering uttalat sig sålunda: »Utskottet, som emot Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke haft något att erinra och gör sig förvissadt derom, att eftergift af ifrågavarande, lapparne åliggande ersättningsskyldighet icke kommer att beviljas i andra fall, än der verkligt behof gör det nödvändigt, samt att behörig undersökning och andra nödiga åtgärder vidtagas för att så vidt möjligt är förekomma vidare skadegörelse af renar å norsk mark, hemställer» o. s. v. Jag skulle önska, att

Anslag för beredande åt en del lappar af eftergift i viss dem åliggande ersättnings-skyldighet. (Forts.)

ett sådant tillägg nu kunde ske i motiveringen, men om detta icke låter sig göra, vill jag i alla fall anhålla att få fästa regeringens uppmärksamhet på nödvändigheten att vidtaga någon åtgärd i saken. Jag föreställer mig till och med, att, om regeringen icke vill göra något, Konungens befallningshafvande i Norrbottens län borde känna sig pligtig dertill, ty det kan icke vara förnuftigt eller svenska staten värdigt att oupphörligen utgifva dryga skadeersättningar till Norge utan att undersöka, huruvida det på något sätt kan förekommas.

För öfrigt yrkar jag bifall till betänkandet.

Herr Berg, Lars: Då den siste ärade talaren för andra gången yttrat en enligt min åsigt origtig uppfattning om förhållandet mellan lapparne och de bofaste i Norge och särskildt med afseende på det af svenska staten hållna juridiska biträdet till hjelp åt lapparne, anser jag mig skyldig att söka rätta denna missuppfattning.

Han ansåg, att en del af de klagomål, som lapparne rigtat mot det juridiska biträdet, härledde sig deraf, att detta biträde vore af norsk nationalitet, och han trodde, att skadeersättningarnes tilltagande storlek också härledde sig af samma orsak. Men herrarne kunna ju lätt tänka sig, att så icke gerna kan vara förhållandet. Skickade man en svensk jurist till Norge och stälde på honom samma öfverdrifna fordringar, som nu af lapparne ställas på norska ombudet, såsom att han skulle vara med icke allenast vid hvarje rättegång, utan äfven vid hvarje taxering af renbetesskador längs en nära 70 mils kust, kan man förstå, att han ännu mindre än det norska ombudet skulle kunna motsvara sådana anspråk. Dertill kommer, att den svenske juristen har svårt att sätta sig in i den norska lagen, den norska rättsuppfattningen och folkkarakteren. Det juridiska ombudets uppgift är för öfrigt icke blott att vara lapparnes advokat, utan han skall derjemte noga iakttaga lagens tillämpning, dess fel och förtjenster samt deröfver till vederbörande afgifva årliga berättelser. Derför är det mycket säkert, att betydelsen af ombudets omdöme om den norska befolkningens uppträdande mot våra lappar och öfver de norska domstolarnes och taxeringsförrättningarnas opartiskhet mot dessa våra lappländska bröder blir en helt annan, då det uttalas af en svensk jurist, som är ditsänd, än då det uttalas af en infödd norsk man, en framstående ansedd norsk jurist — och de herrar, som hittills varit ombud, hafva såvidt jag förstår — och jag har följt mycket noga med deras verksamhet och stått i korrespondens med ombuden personligen — på ett mycket förtjenstfullt sätt understödt lapparne och icke dragit sig för att uttala sanningen i sina embetsberättelser.

Det har upprepade gånger af ombuden härom sagts, att den norska befolkningens uppträdande mot våra lappar äfvensom de norska domarena ofta innehållit den »bludigste Uret». Sådana ord af en norsk jurist äro för lagens förnyelse värda långt mer än

alla andra utredningar, men uttalade af en svensk skulle de hafva ringa eller intet värde. På denna grund äro förhållandena, hvad dessa ombud angår, sådana de böra vara, såvidt jag förstår.

Anslag för beredande åt en del lappar af eftergift i viss dem åliggande ersättningsskyldighet. (Forts.)

Deremot är det sant, att åtskilliga af de i den internationella lapplagen föreskrifna åtgärder rörande renflyttningsvägar med broar, öppnande af gamla renbetesplatser, gärdesgårdars och stängsels upprättande icke kommit till utförande, utan tvärtom hafva lapparnes gamla renflyttningsvägar och renbetesplatser flerstädes afstängts och upptagits af norska nybyggare. Således behöfvas visserligen derutinnan de åtgärder vidtagas, som den föregående talaren föreslog, och om hvilka äfven jag i tjensteväg några gånger gjort underdånig framställning. I detta fall kan jag således förena mig med honom, om jag uppfattat honom rätt.

Herr Billing: Den förste talaren föreslog en ändring i utskottets motivering. Mot detta förslag har den siste talaren gjort anmärkning i vissa delar, och kanske kunna äfven andra berättigade anmärkningar göras mot detsamma. Det förekommer mig, som om kammaren icke nu skulle vara beredd att så här utan vidare antaga en förändring i motiveringen, som skulle gå ut på vissa åtgärders vidtagande. Jag anhåller derför att få yrka bifall till utskottets framställning oförändrad.

Herr Ljungberg: I det svar, som den näst föregående talaren gifvit, har han mer än jag väntat mig fäst sig vid en sak, som här icke föreligger, nemligen de juridiska ombudens nationalitet, och han har dervid yttrat ett misstroende till de norska domstolarne, som jag icke uttalat.

Han sade nemligen, att ett svenskt ombud, om det komme med framställningar, skulle göra mindre intryck och utöfva mindre inflytande på sakernas utgång än ett norskt ombud. Jag kan icke dela denna hans uppfattning, emedan åtminstone i vårt land domstolarne låta sakerna tala, icke advokaterna råda, och jag tror, att när man hört så många klagomål såväl öfver de norska domstolarne som öfver lapparnes norska ombud, hade man åtminstone bort göra ett försök med att en gång anställa ett svenskt ombud; ty mycket beror af det *nit*, hvarmed sakerna drifvas. Denna fråga lemnar jag emellertid denna gång derhän. Deremot beklagar jag, att den siste talaren alldeles afböjde åtgärder, som synas vara af trängande behof påkallade, ty icke kan det vara i Sveriges intresse, att både våra fattiga nomader och vårt statsverk skall oupphörligen betala skadeersättningar, utan att en enda åtgärd vidtages för att förekomma dessa förluster. Det var blott det senare, jag yrkade, men för öfrigt vill jag hoppas, att, sedan uppmärksamheten nu blifvit väckt härå hos regeringen och andra myndigheter, något försök åtminstone skall göras att undanrödja dessa missförhållanden. Sker icke detta, är jag

Anslag för beredande åt en del lappar af eftergift i viss dem åliggande ersättningsskyldighet. (Forts.)

öfvertygad, att dessa anspråk på statens kassa aldrig komma att upphöra.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemstält skulle bifallas, dels ock, af herr *Ljungberg*, att utskottets hemställan skulle bifallas, men att i afseende på motiveringen skulle i slutet göras ett så lydande tillägg: »samt att behörig undersökning och andra nödiga åtgärder vidtagas för att, såvidt möjligt är, förekomma vidare skadegörelse af renar å norsk mark».

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets nedannämnda, den 2 och 5 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 73, i anledning af väckt motion angående ändring af förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, och

n:o 74, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 1 § i lagen om sjukkassor den 30 oktober 1891,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemstält.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren.

Föredrogs å nyo konstitutionsutskottets den 1 och 2 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 11, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 14, 17 och 25 riksdagsordningen äfvensom inom Riksdagen väckta motioner af samma ämne.

Herr statsrådet Annerstedt: Då statsministern är af sjukdom förhindrad att här tillstädeskomma för att uttala sig i frågan, tillåter jag mig att yttra några ord med anledning af konstitutionsutskottets betänkande i ämnet.

Den första fråga, som då framställer sig, är den: finnes något behof att vidtaga en utsträckning af rösträtten? Denna fråga har af konstitutionsutskottet besvarats på sådant sätt, att detsamma anser de gällande bestämmelserna uti ifrågavarande hänseende vara egnade att betrygga en normal och sund utveckling af vårt konstitutionella lif, och lärer enligt utskottets förmenande »någon giltig anledning icke föreligga till en nedsättning af den uti grundlagen bestämda census för valrätt till Andra Kammaren». Utskottet grundar sin uppfattning hufvudsakligen derpå, att de bestämmelser, som angå rösträtten, till följd af utvecklingen inom samhället, sedan dessa bestämmelser vidtogos, i sjelfva verket hafva blifvit ändrade så, att de icke innebära samma begränsning

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

nu som för 30 år sedan, och att arbetslönernas stigande skulle hafva för hvar och en, som åstundar att förvärfva sig valrätt, medfört större lätthet att förvärfva densamma. Konstitutionsutskottet har till bevis härför anfört, att antalet valmän under tiden 1872—1893 ökats enligt regeln med i medeltal 1/2 procent för hvarje valperiod. Men härvid får jag till en början erinra, att förhållandet i detta afseende är väsentligen olika för stad och land. Den statistiska utredningen visar, att denna skilnad är så betydande, att, under det tillökningen i stad uppgår till ungefär 1 procent om året, åtminstone under de tre valperioder 1885—1893, för hvilka utförliga statistiska undersökningar föreligga, denna för landet under samma perioder uppgår till blott 1/10 procent om året. Det torde också vara kändt, att med undantag för fabriksdistrikter på landsbygden icke annat än i undantagsfall arbetslönen nått den höjd, att den för en arbetare uppgår till mer än 800 kronor om året. Den statistiska utredningen ådagalägger också, att antalet röstberättigade inkomsttagare å landet under perioden 1885—1893 ökats med knappt 10,000 personer.

Men oberoende häraf gifves ett annat förhållande, som enligt min uppfattning bör utgöra tillräcklig anledning för Första Kammaren att taga under öfvervägande frågan, huruvida icke en jemkning af valrättsbestämmelserna för Andra Kammaren kunde vara af behofvet påkallad, kunde finnas nyttig och nödig. Det är icke för någon af herrarne obekant, icke blott att utom Riksdagen önskningar om utsträckt rösträtt förekommit, utan äfven att i medkammaren under sista tiden allt intill den riksdag, då ärendet hänsköts till Kongl. Maj:ts utredning, beslut fattats om utsträckning af rösträtten. Detta förhållande föreställer jag mig borde för kammaren innebära tillräcklig anledning att taga frågan under ompröfning, ty för en hvar ligger i öppen dag, att rösträttsbestämmelserna i en grundlag icke äro af den art, att de kunna påräkna att under generationer få ega bestånd utan ringaste förändring. De äro tvärtom sådana, att samhällets fortgående utveckling ovilkorligen kräfver en jemkning deri. Under sådana förhållanden är det gifvet, att för alla representanter, som önska att bevara samhällets rätt vid de förändringar, som kunna ifrågakomma, det måste vara af yttersta vigt att i tid, medan ännu rörelsen för och yrkandena på en förändring icke hafva nått den styrka, att något motstånd deremot svårligen kan sättas, taga frågan under öfvervägande samt vidtaga de jemkningar uti ifrågavarande bestämmelser, som kunna finnas afpassade efter de förändrade förhållandena, för att dervid kunna få införda de förändrade och nya garantier, som samhällets behof kräfver. Underlåter man att i rätt tid göra detta, visar erfarenheten, att man lätt kan komma i en situation, då man måste låta sina betänkligheter i frågan falla och för att undvika ett större ondt taga ett mindre. I detta afseende kan jag åberopa vår egen erfarenhet. För hvar och en, som har någon kännedom om det politiska lifvet i början af 1860-talet, torde det icke hafva fallit ur minnet, att rätta an-

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

ledningen dertill, att de två främsta riksstånden utöfvade ett mindre inflytande på den år 1866 vidtagna representationsförändringen, än hvad många den tiden ansågo vara lämpligt, icke var någon annan än den, att dessa tvenne riksstånd föregående årtionden vid förhandlingarne angående representationsreformen endast afslagit framstälda reformförslag utan att sjelfva framlägga ett sådant, som kunde tillfredsställa såväl deras uppfattning, som önskade bevara »en normal och sund utveckling af vårt konstitutionella lif», som flertalet af dem, hvilka hyste en liflig önskan om en förändring. Likaså torde icke heller den farhågan vara alldeles utesluten, att, om Första Kammaren inskränker sig till att afvisa förslaget om rösträttens utsträckning, men icke under den närmare tiden vidtager någon åtgärd för åstadkommande af en sådan jemkning i bestämmelserna, som tillika tillgodoser samhällets behof af en tryggad och lugn utveckling, Första Kammaren förr eller senare kommer att befinna sig i en sådan situation, att den för att undvika skada för samhällets vitala intressen måste låta sina betänkligheter falla och antaga ett förslag, liknande det, som den främste reservanten mot konstitutionsutskottets beslut nu framstält. Äfven det nu föreliggande konstitutionsutskottets betänkande med dess reservationer synes mig vara ett förebud, huru saken vidare kan utveckla sig. Vi hafva en reservation från 6 Andra Kammarens ledamöter, som gått längre, än Kongl. Maj:t föreslagit. Det torde icke vara förmätet att antaga, att, hade Första Kammarens ledamöter i utskottet accepterat det Kongl. förslaget, reservanterna skulle förmåtts att deri instämma.

Den andra frågan är den: kan en utvidgning af rösträtten i enlighet med det kongl. förslaget anses rådlig att vidtaga eller, med andra ord, innebär detta förslag tillräckliga garantier för en sådan utsträckning? Detta har konstitutionsutskottet icke velat medgifva. Jag torde då till en början få fästa uppmärksamheten derpå, att, hvad landet beträffar, innebörden af det af Kongl. Maj:t framlagda förslaget är den, att det vill utjemna förhållandet mellan stad och land i fråga om möjligheten för den ordentlige och skicklige arbetaren att såsom inkomsttagare förvärfva sig rösträtt. Något annat innebär egentligen icke det kongl. förslaget. Jag har redan i det anförande till statsrådsprotokollet, som är vidfogadt föreliggande förslag, fäst uppmärksamheten derpå, att en nedsättning i census, hvad landet beträffar, i stort sedt icke skulle utöfva något inflytande på Andra Kammarens sammansättning med hänsyn till landtrepresentanterna. Det är genom den statistiska utredningen ådagalagdt, att antalet inkomsttagare skulle öfverskjuta jordegare och arrendatorer endast i 11 valkretsar, och dessa äro alla sådana, der detta har inträdt eller snart kommer att inträda, alldeles oberoende af reformen. Dessa valkretsar äro först och främst Fernebo samt domsagorna här omkring Stockholm, nemligen Södra Roslags och Södertörns, i hvilka valkretsar inkomstegarne redan öfverstiga eller nära nog uppgå till antalet af öfriga röstberättigade; vidare domsagor uti bruks- eller

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

sågverksdistrikt, der inkomsttagarnes antal sannolikt inom en snar framtid kommer att öfverskjuta jordegarnes och arrendatorernas, nemligen Norunda och Örbyhus, Finsponga, Nora, Vestmanlands norra, Gestriklands östra, Södra Helsinglands östra, Medelpads östra och Ångermanlands mellersta. I alla dessa valkretsar har nemligen antalet röstberättigade inkomsttagare under perioden 1885—1893 vuxit så starkt, att det fördubblats i vissa och ökats nära nog till dubbla antalet i andra af dessa valkretsar. I afseende på dessa innebär således den ifrågasatta grundlagsförändringen icke någon fara. Tager man då i betraktande, att förhållandet mellan inkomsttagare och jordegare i de öfriga valkretsarne efter genomförande af den utaf Kongl. Maj:t föreslagna reformen ändock kommer att ställa sig så, att i 63 valkretsar jordegarne komma att uppgå till minst 5 gånger så stort antal som röstberättigade på grund af inkomst, att i 51 valkretsar jordegarne skulle uppgå till minst dubbla antalet, och att det är endast i 20 valkretsar, som proportionen emellan röstberättigade fastighetsegare och inkomsttagare blifver så låg, att den faller emellan 2 och 1 ½, så torde man kunna påstå, att uttalandet till statsrådsprotokollet icke blifvit vederlagdt, att reformen låter sig genomföra utan att förorsaka några hufvudsakliga förändringar med afseende å landtrepresentanternas ställning i Andra Kammaren.

Under sådana förhållanden synes också den anmärkning, som af konstitutionsutskottet blifvit framstäld, att man saknar en statistisk utredning, som kunde utvisa inverkan af den i år af Kongl. Maj:t föreslagna bestämmelsen angående betalning af 2 års utskylder till stat och kommun, sakna fog. I fråga om denna garanti, hvilken äfven utskottet erkänner såsom en sådan, har man utgått derifrån, att erläggandet under en längre tid af en viss skatt innebär samma garanti för de egenskaper, som konstitutionsutskottet med rätta fordrar skola förefinnas hos väljarne af svenska folkets representanter, som uppskattningen för en gång af en inkomst af 800 kronor. Detta betraktelsesätt kan icke bevisas genom statistiska siffror och synes icke heller behöfva något bevis, då konstitutionsutskottet erkänner dess betydelse.

Denna garanti uppfyller derjemte äfven ett annat åsyftadt ändamål. Den motsvarar nemligen i någon mån det yrkande, som för några år sedan framstäldes i Första Kammaren, att åldern för rösträttens inträde skulle något höjas.

Den uppfyller vidare ett tredje ändamål, att derigenom uteslutes möjligheten att för särskilda tillfällen tillskapa valmän — ett tillvägagående, till hvilket redan nu någon gång spår föreförekommit i landet och hvilket väl kan befaras komma att försökas under politiskt upprörda tider.

Då utskottet sedermera anmärker, att Kongl. Maj:ts förslag skulle i större mån än nu gällande riksdagsordnings föreskrifter innebära ett obehörigt eller åtminstone onödigt förknippande af grundlagens bestämmelser med bevillningsförordningen, torde jag

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

deremot få erinra, att redan nu riksdagsordningens bestämmelser om rösträtten äro så intimt förbundna med bevillningsförordningens föreskrifter om taxeringen, att det icke är ett omöjligt tankeexperiment, om man antager, att de myndigheter, hvilka hafva befattning med bevillningens utgörande, skulle kunna vidtaga åtgärder, som göra tillämpningen af riksdagsordningens föreskrifter omöjlig. För detta ändamål behöfver man blott tänka sig, att någon beskattningsmyndighet fölle på den idén att vid taxeringen gå efter sådana grunder, att fastigheternas värde antingen blefve blott en ringa bråkdel af det nu gällande eller ock mångdubbelt större. Det är tydligt, att grundlagens bestämmelser skulle härigenom illuderas i den ena eller andra rigtningen. Det vore också möjligt att tänka sig, att taxeringsmyndigheten bestämde ett existensminimum, uppgående till mer än 800 kronor, och huru skulle då de garantier, som grundlagen tänkt sig för inkomsttagarnes rösträtt, taga sig ut? Det är tydligt, att riksdagsordningen redan nu utgår från den förutsättningen, att bevillningsförordningens föreskrifter samvetsgrant af vederbörande myndigheter skall tillämpas, och jag tror det icke vara för mycket vågadt att såsom sannolikt antaga fortvaron af en sådan samvetsgrann tillämpning äfven framdeles, om förevarande förslag skulle af Riksdagen antagas.

Det torde också ligga i öppen dag, att vill jag söka några garantier i ersättning för nu gällande minimitaxering af 800 kronor, kan jag svårligen söka dessa på något annat gebit än inom bevillningsförordningen. För öfrigt kan med skäl erinras, att förhållandena inom samfundet för närvarande äro sådana, att det är nästan omöjligt att stifta en grundlag, som i och för sig fullständigt innehåller alla de bestämmelser, som kräfvas af samfundsförhållandenas fortgående utveckling, och vid grundlagens affattning måste hänsyn tagas till beskaffenheten af öfriga lagar i samhället och hänvisas till dessa lagars innehåll. Det kan visserligen i grundlagen intagas flere bestämmelser än hittills; det kommer dock alltid att finnas qvar en återstod, med afseende å hvilken man måste åtnöja sig med att hänvisa till öfriga lagar. Och hvad konstitutionsutskottets antagande beträffar, att beskattningsmyndigheterna skulle genom att godtyckligt höja och sänka det bevillningsfria afdraget kunna borttaga eller gifva rösträtt, kan denna invändning bemötas dermed, att detta är lika möjligt med nu gällande grundlag, att dessa myndigheter kunna genom att godtyckligt taxera personer till 800 kronors inkomst eller godtyckligt sänka deras taxering under detta belopp gifva eller borttaga rösträtt. Jag tror det ena är lika litet att befara som det andra.

Det har vidare af konstitutionsutskottet anmärkts, att ordalydelsen af Kongl. Maj:ts förslag skulle vara oegentlig deruti, att, enligt densamma, »förfallna utskylder till staten icke behöfde vara erlagda just under det år, valet eger rum». Men deremot synes mig kunna erinras, att då vallängderna inom kommunerna upp-

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

göras med ledning af föregående års taxerings- och beskattningslängder, är det ganska naturligt, att utskylderna under det löpande året icke tagas i betraktande. Först och främst, inträffar valet i början af året, äro ju utskylderna icke förfallna; inträffar valet samtidigt med uppbördsstämmorna, är det svårt att få reda på, huruvida utskylderna äro erlagda eller icke; och slutligen är ju vår valordning för närvarande sådan, att, om en person uppskattats till 800 kr. och betalt utskylderna för föregående år, han är valberättigad det följande, äfven om han för det löpande året icke taxerats till någon inkomst. Kongl. Maj:ts förslag synes alltså vara konseqvent och lämpligt under nuvarande förhållanden.

Vidare har den anmärkningen gjorts af konstitutionsutskottet, att bestämmelsen om 2 års betalning af skatt »skulle i vissa fall innebära en orättvisa, enär densamma endast skulle gälla för *en* grupp af röstberättigade». Härtill torde kunna svaras, att denna olikhet i det kongl. förslaget hvilar på samma grund som hela den skilnad, som i vår riksdagsordning redan är gjord mellan rösträtt på grund af eganderätt till fast egendom och rösträtt på grund af inkomst. Denna skilnad uppmärksammades redan vid den nya riksdagsordningens framläggande, anmärktes af motståndarne till densamma och besvarades på det sätt, som äfven den nu gjorda anmärkningen torde kunna besvaras, nemligen att det är med afsigt, lagstiftaren utgår derifrån, att eganderätten till jord förr och lättare än inkomst medför rösträtt, och detta på den grund, att erfarenheten visat, att eganderätt till jord är väl egnad att gifva dess innehafvare en allvarlig uppfattning af lifvets fordringar och innebär för honom en lätt utväg att genom eget arbete förkofra sin egendom. Detta om landtkretsarne.

Hvad deremot valkretsarne i stad beträffar, må erkännas, att den af Kongl. Maj:t föreslagna nedsättningen kan åtminstone i afseende å resultatet af valet i städerna medföra i ett visst hänseende ändrade förhållanden mot de nuvarande; ty tillskottet af nytillkomna valmän blifver i dessa valkretsar af helt annan betydelse än i landtvalkretsarna. Men med afseende å detta förhållande innehåller också det kongl. förslaget, att proportionella val skola införas i valkretsar, som hafva att utse flere än en riksdagsman. Nu har konstitutionsutskottet visserligen erkänt denna valmetods rigtighet och godhet i princip, men, säger utskottet, följdrigtigheten kräfver, att något införande af denna princip i vår valordning icke eger rum förr, än den samtidigt kan införas i landet i dess helhet, och det senare är icke möjligt på den grund, att förhållandena i vår landsbygd med dess stora afstånd icke lämpa sig för dess införande. Men jag vågar påstå, att följdrigtigheten icke fordrar detta. Förhållandet är, att i sådana valkretsar, som hafva att tillsätta flere än en representant, redan finnes en annan valmetod och en annan rätt för de väljande än i öfriga valkretsar. Hvarje valman har i de förstnämnda rätt att välja icke endast en representant såsom eljest, utan, med användande af listvalsmetoden, rätt att rösta på så många per-

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

soner, som kretsen har att utse riksdagsmän. Följdrigtigheten synes mig endast bjuda, att så långt listvalsmetoden användes i vårt land bör det proportionella valsättet användas, och man kan icke rätteligen säga, att konseqvensen fordrar, att äfven i sådana valkretsar, der listval icke användes, der skall listval införas, derför att jag i valkretsar med listval inför den proportionella valmetoden. Detta är tydligen att gå vida längre, än det föreliggande förslaget kan gifva anledning till. Under sådana förhållanden synes mig äfven i denna del Kongl. Maj:ts förslag vara värdt att godkännas af alla dem, som önska en utsträckning af rösträtten, åtföljd af nödiga garantier derför, att äfven efter rösträttens utsträckning en lugn och ostörd utveckling i vårt land kommer att fortgå.

På de skäl, som jag sålunda haft äran anföra, hoppas jag, att Första Kammaren måtte fylla den uppgift, som är efter grundlagen anvisad i främsta rummet åt Första Kammaren — nemligen att värna det bestående och för framtiden förekomma förhastade beslut — på det sätt, att Första Kammaren i dag antager den kongl. propositionen hvilande till grundlagsenlig behandling.

Herr Unger: Af hvad *saklig* anledning, regeringen framkommit med det föreliggande rösträttsförslaget, kan man icke väl inhemta hvarken af det anförande, herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nu haft, eller af hans anförande till statsrådsprotokollet. Man får höra, att det skall vara ett behof, och det behofvet har man fått reda på genom opinionen, särskildt genom opinionen i Riksdagen och de uttalanden, som Andra Kammaren i detta afseende haft.

Hvad som händer och sker i Riksdagen, derom kan uppfattningen vara ganska olika, beroende af med hvilka ögon man ser och med hvilka öron man hör. Jag tror, att här, liksom i många andra fall både i det allmänna och politiska lifvet, kan tillämpas den gamla satsen, att »en klok man tror icke mer, än hälften af hvad han hör».

Jag tror knappt, att man af den omständigheten, att Andra Kammarens majoritet upprepade gånger röstat för en utvidgning af rösträtten, kan draga den slutsatsen, att det för rösträttens utvidgning är en *verklig* opinion inom Andra Kammaren. Ty man vet, att denna majoritet består hufvudsakligen af hemmansegare, och man har svårt att föreställa sig, att hemmansegarne i Andra Kammaren skulle finna sig sjelfva så olämpliga till riksdagsmän, att de skulle vilja ersättas af arbetare och lägenhetsinnehafvare, och det fastän de fått veta, hvad man nu först fått se genom den statistiska utredningen, att det går med stora steg den vägen ändå och att ett antagande af det föreliggande förslaget skulle för dem vara att skjuta på, för att blifva allt mera undanträngda. Ej heller tror jag, att man af de uttalanden, som gjorts af radikalerna och de *verklige* rösträttsifrarne, kan draga den slutsatsen, att de skiljaktiga meningarna skola kunna »utjemnas», såsom herr

justitieministern säger, genom det förslag, som nu är framlagdt. I sitt anförande till statsrådsprotokollet säger nemligen herr justitieministern — och detta är det skäl, som väl skulle vara det sakliga skälet —: »Hvad sålunda vid de särskilda riksdagarne förekommit synes innebära giltig anledning att undersöka, huruvida icke de i riksdagsordningen upptagna begränsningar af rösträtten vid val till Andra Kammaren skulle kunna jemkas på det sätt, att å ena sidan valrätten utsträcktes till en del af dem, som hittills saknat denna rätt, men å den andra samma säkerhet som hittills förefunnes, att Andra Kammarens sammansättning är betryggande för en normal och sund samhällsutveckling, och sålunda den skiljaktiga uppfattning, som i denna fråga hittills rådt emellan Riksdagens båda kammare, blifvit utjemnad.» Jag tror dock icke, att man kan kalla detta ett sakligt skäl, så mycket mindre, som, efter de anmärkta förhållandena att döma, det kan vara ovisst, om det finnes en sådan opinion inom Riksdagen. Men utan att närmare ingå på pröfning af denna fråga, går herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet vidare och framhåller i raska drag utan någon särskild motivering, att inga betänkligheter böra möta mot nedsättande af arrendatorernas valcensus till hälften, hvarigenom valmanscorpsen ökas med 2,461 personer, och sedan medtaga äfven arrendatorer, som hafva arrende på obestämd tid eller på lifstid, och detta fastän man icke vet, huru många nya valmän, som derigenom kunna tillskapas.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Hvad beträffar inkomsttagare, framställer herr justitieministern följande spörsmål: »Kan den *sannolikhet* för en tryggad och oberoende ställning samt för sjelfständighet och erfarenhet, som en inkomst af 800 kronor anses innebära, *åstadkommas* på ett annat, lika betryggande sätt?» Och derpå svarar han, att det kan ske, och derför går han vidare. Men det förefaller mig icke vara tillräckligt skäl att ändra grundlagen, att man kan »åstadkomma» en annan »sannolikhet», *lika* betryggande som den andra för en tryggad samhällsutveckling. Jag skulle vilja hafva några andra skäl, några faktiska, sakliga skäl, för att man skall inlåta sig på att ändra grundlagen. Men när man halkar öfver quæstio an och gifver sig direkt in på quæstio quomodo, så framkommer lätt ett förslag, mot hvilket många anmärkningar kunna göras.

Jag skulle vilja inlåta mig på besvarandet af hvad herr statsrådet anförde mot konstitutionsutskottet och skulle hafva åtskilliga detaljanmärkningar att göra, som jag tror äro befogade, men jag skall för närvarande icke upptaga kammarens tid dermed, ty de blifva nog framstälda af andra under den kommande debatten. Och jag har så mycket mindre anledning att ingå på dessa förhållanden, som saken för mig och många med mig liktänkande samt för utskottets majoritet ställer sig så, att det icke finnes några tillräckliga sakliga skäl att nu ändra grundlagen, äfven om Kongl. Maj:ts förslag i detalj varit sådant, att det icke funnits anledning till anmärkning. Jag vill endast säga det, att liksom Kongl. Maj:t och regeringen naturligtvis hafva ansett sig handla

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

rätt och klokt, då de framstält detta förslag, anser sig också konstitutionsutskottet hafva gjort sin pligt, då det på skäl, som det anfört, tillstyrkt afslag å detsamma. Och derför tror jag, konstitutionsutskottet skall med mycket jemnmod bära de anmärkningar och det klander, som utskottet dels redan fått och dels ytterligare kan få uppbära. Men det lärer vara, såsom man för någon tid sedan hörde, svårt att se en sak lika, då man ser den uppifrån och nedifrån. Vi hafva naturligtvis sett den nedifrån, och från vår ståndpunkt tror jag, vårt åskådningssätt skall vara ganska hållbart.

Jag kan icke annat än anse, att det är en ganska — — — en ganska — — — ovanlig företeelse, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, som skall leda hela landets lagstiftningsarbete, i en grundlagsfråga, der man i allmänhet icke vill göra ändringar, som icke äro nödiga och nyttiga, icke har fäst afseende vid så klara skäl för att nu icke skrida till detta verk som dem, hvilka äro framlagda af en annan högt ärad ledamot af statsrådet, nemligen friherre Åkerhielm. Han anför, hvad icke kan jäfvas, att »af den statistiska utredning, för hvars resultat statsrådet och chefen för justitiedepartementet nu inför Eders Kongl. Maj:t redogjort, framgår, att under åren 1885—1893 antalet af dem, som äro uppskattade till en årlig inkomst af 800 kronor eller derutöfver och på sådan grund valberättigade till Riksdagens Andra Kammare, ökats från 79,570 till 121,372 eller med mer än 50 procent. Det visar sig sålunda, att redan med nu gällande rösträttsbestämmelser antalet på grund af inkomst valberättigade tillväxer mycket snabbt och med en hastighet, om hvilken man säkerligen före den nu verkstälda utredningen icke gjort sig någon föreställning.»

Han drager deraf helt naturligt den slutsatsen, att det kommer att fortgå på samma sätt, att det går den vägen i alla fall, som nu regeringen vill att det skall gå, men det går icke fullt så fort, som regeringen vill. Men han fäster tillika uppmärksamheten derpå, att om valrätten skulle utsträckas, så att det blefve flere valberättigade, ökades progressionen ännu mera. Han säger: »Det har nyss erinrats, hurusom de nu röstberättigade inkomstegarnes antal ökats så hastigt, att tillökningen under en tidrymd af endast åtta år uppgått till mer än femtio procent; och det torde icke finnas någon anledning antaga, att inom den nu ifrågavarande lägre inkomstgruppen antalet inkomstegare skulle tillväxa mindre hastigt. Snarare torde väl ett motsatt förhållande vara att vänta. Dimensionerna för den föreslagna rösträttsutvidgningen torde derför ingalunda kunna mätas med den nyss angifna siffran.»

Men det har, som sagdt, varit högre skäl, som icke vi kunna skåda, hvilka ledt regeringen. Vi hafva dock med vårt åskådningssätt funnit de af statsrådet Åkerhielm anförda skälen vara så öfvertygande, att vi icke kunnat finna, att för närvarande föreligger någon anledning att ingå på detta förslag. För min del får jag, utan att inlåta mig i vidare svaromål på hvad herr justitie-

ministern behagat anföra, anhålla om bifall till utskottets hemställan.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Herr Boström, Filip: Då jag vid 1891 års riksdag tillät mig uttala min anslutning till det skrifvelseförslag, som af dåvarande ordföranden i lagutskottet, landshöfding Bergström, framlades vid kammarens behandling af detta ärende, anser jag det vara min skyldighet att, då i dag denna fråga föreligger, angifva min nuvarande ståndpunkt till densamma.

Man kan ju icke förneka, att redan kort efter det nya statsskickets införande röster höjdes för, att den då fastälda valcensus skulle sänkas. Dessa röster hafva mer och mer ökats, ju mer den allmänna folkbildningen stigit inom landet och det politiska intresset samtidigt ökats. Dessa röster hafva ju äfven gång efter annan fått sitt uttryck i medkammarens beslut i frågan, då den förnyade gånger uttalat sig för en sänkning af strecket. Och för min del kan jag icke finna annat, än att det vore klokt att nu fatta ett beslut i denna rigtning, så mycket mera som jag är lifligt öfvertygad, att den tid snart är inne, då kammaren skall *nödgas* göra medgifvanden i detta hänseende. Hyser man nu en sådan uppfattning och delar man i likhet med mig den fruktan, som hos alla samhällsbevarande element inom landet förefinnes för den allmänna rösträtten såsom blifvande för landet skadlig och olycksbringande, kan jag för min del icke se annat, än att det vore lämpligt att nu antaga ett förslag, som, framlagdt efter grundlig utredning, framställer garantier, om hvilkas beskaffenhet den högt ärade ledamot af konungens råd, som till statsrådsprotokollet uttalat sin afvikande mening, anfört, att de äro »principielt berättigade och ur praktisk synpunkt kloka». Med afseende å dessa garantier tillåter jag mig uppläsa ett par rader af en högt ärad ledamot af denna kammare, herr Billing, ur det anförande han hade, då denna fråga vid 1891 års riksdag förelåg. Sedan han talat om att 800 kronors-strecket icke är en princip, utan en garanti, yttrar han: »Jag har förut sagt, att jag tror, att det är berättigadt, att desse, som stå under strecket, skola få deltaga i det politiska lifvet, och derför måste jag också säga, att jag önskar, att någon förändring i denna rigtning skall ske. Men hvad jag bestämt och så länge jag kan sätter mig emot, är, att denna förändring skall ske på det sättet, att man blott tager bort de garantier man har, men icke sätter några andra i stället». Nu föreligga här garantier, som äfven af den person inom Konungens råd, som icke deltagit i beslutet, fått ett sådant uttalande om sig, och då kan jag icke annat föreställa mig, än att herr Billings och de med honom liktänkandes betänkligheter mot nu föreliggande förslag skola vara häfda.

Man säger, att ändring i nuvarande valcensus skulle vara det första steget till införande af allmän rösträtt. Härom kan man dock icke orda, ty man vet icke, huru en sådan sak kan utveckla sig. Men erfarenheten tyckes gifva vid handen, att då under 30

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

är ingen förändring i denna valcensus inträffat, kan man hafva anledning att förvänta, att ännu en lång tid skall förflyta, innan förändring i ett nu fattadt beslut kan förekomma.

Man har också sagt, att det icke i alla dessa resolutioner uppställes någon fordran, att rösträttsstrecket skall sänkas, utan endast en fordran på allmän rösträtt. Jag erkänner, att så är förhållandet, men för min del finner jag detta helt naturligt. Ty bland den klass medborgare, som nu yrka på allmän rösträtt, finnes utan tvifvel en ganska stor del ordningsälskande och samhällsbevarande medborgare, hvilka icke vilja gå så långt, som resolutionerna angifva, men som funnit, att detta är det enda möjliga sättet att åstadkomma *någon* förändring i detta syfte. Såsom bevis härpå tillåter jag mig vördsamt anföra, hvad man hört från denna frågas behandling inom konstitutionsutskottet, att nemligen ett flertal af Andra Kammarens ledamöter i början uttalade sin benägenhet att ingå på ett förslag i närmaste öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts förslag, men då detta flertal funnit, att bifall härtill icke stod att vinna från Första Kammarens sida, hafva de öfvergått på ett annat förslag, vida längre gående, än de från början tänkt sig, och vida längre gående än det förslag, som nu föreligger.

I likhet med flertalet af denna ärade kammares ledamöter delar jag den uppfattningen, att det är af synnerlig vigt, att den jordegande befolkningens inflytande på valen till Andra Kammaren icke i afsevärd mån försvagas, men då genom den utredning, som åtföljer K. M:ts förslag, det visar sig, att en sådan fruktan är ogrundad, håller jag före, att sällan eller aldrig kan ett bättre tillfälle yppas att genomföra en rösträttsförändring, som ingen lärer betvifla snart nog kommer att blifva en nödvändighet.

Vi lefva nu i lugna tider, men de tider kunna snart komma, då man blifver nödgad att ingå på förslag, vida längre gående än det nu föreliggande och saknande alla garantier. Då jag ej velat taga på mitt ansvar följderna af en sådan lösning af denna fråga, yrkar jag bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Slutligen tillåter jag mig att vördsamt lägga kammaren på hjertat, att om äfven denna kammare har till uppgift att inom vår representation bevara det konservativa elementet, tror jag det är att drifva konservatismen för långt, om man, af farhåga att svika dess sak, hvarken vill eller vågar frivilligt göra något som helst medgifvande.

Herr Wærn: Jag anser, att Riksdagen icke blott bör taga i betraktande hvilket inflytande på valen, som det nu föreslagna, ökade antalet valmän skulle kunna utöfva, utan att det i lika hög grad bör göras afseende på det inflytande, frågans afgörande i dess nuvarande skede kan utöfva på sinnesstämningen inom landet. Den är icke vidare nöjd med det existerande samhällsskicket, och det är ganska farligt att låta detta missnöje växa mer och mer. Det är enligt

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

min åsigt vida bättre att, äfven om man ej är nöjd med alla dess detaljer, dock göra ett så utarbetadt förslag som det nu föreliggande i sin helhet eller någon särskild afdelning deraf hvilande, på det att en fast opinion derom må inom landet kunna utbilda sig och förslaget blifva en utgångspunkt för ett konsekutivt förfaringssätt, så att förslaget, äfven sedan det, såsom antagligt är, vid nästa riksdag förkastats, dock blir en basis för nya förslag, än att nu afslå det och senare andra förslag, som framkomma, och gång efter annan afvakta, att splitter nya förslag skola framträda. Det bör icke bero ensamt af oss hvad som bör afgöras i dylika fall, utan vi böra, såvidt möjligt är, förvissa oss om hvilken sinnesstämningen i landet är, om den verkligen fordrar reformen, och om de garantier, som nu blifvit föreslagna, äro sådana, att ingen skada uppkommer af att låta nya valmän tillkomma. Då är det en stor vinst att fortgå på den konsekutiva vägen, så att antagandet af ett förslag, som medför ökad valrätt, tillfredsställer ett hos folket förefintligt behof af verklig rösträtt och derjemte medför sådana garantier, att icke någonting äfventyras. Då öka vi tillfredsställelsen i landet med det existerande samhällsskicket, och vi undvika, hvad herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet lade mycken vigt på, att nemligen, om ett verkligt missnöje inom landet uppstår, omständigheterna kunna ganska lätt föranleda till att det växer så hastigt, att inga skäl göra sig hörda och att Riksdagen, som har beslutanderätten, kan komma derhän, att den finner, att den bör foga sig i något, som den icke anser fullt tillfredsställande; och kanske att det går så långt, att man då måste antaga ett förslag som detta eller ett ännu radikalare, men utan de garantier, som nu stå oss till buds.

Jag kommer nu till den hufvudsakliga anmärkning, jag har emot det föreslagna nya valsättet; denna anmärkning rör de propotionella valen. Utskottet har emot dem endast ett inkast, och det är, att de icke utsträckas till samtliga valkretsar, utan att det skulle blifva blott en del valkretsar, i hvilka det skulle införas, och herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet sade nyss, att det är så långt, man kan gå. Det måste nemligen hafva den ovilkorliga förutsättning, att flera personer skola i samma valkrets väljas, hvilket ju endast inträffar uti de större städerna, och för öfrigt är här i förslaget blott fråga om valen till Andra Kammaren. Är förslaget godt, hvarför tänker man sig icke dess tillämpning äfven inom Första Kammaren? Landstingen hafva ofta anledning att liktidigt välja flere riksdagsmän. Det är lika angeläget, att minoriteten blir representerad inom Första som inom Andra Kammaren. Förutsättningen för att ett sådant val skall blifva godt och verkligen uträtta hvad man dermed åsyftar, är, att valmännen hafva utpreglade åsigter och väl veta hvad de vilja. Denna förutsättning kan omöjligen anses mindre rigtig, hvad landstingen än hvad valkretsarne i de större städerna angår.

Om jag förutsätter, att det finnes en valkrets, der flere valmän skola väljas, och att valmännen sammanslutit sig i två sär-

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

skilda partier med utpreglade motsatta åsigter, så medgifver jag fullt villigt. att ett valsätt, som möjliggjorde, att hvartdera partiet finge välja det antal riksdagsmän, som motsvarade dess styrka, vore att föredraga framför det nu gällande, enligt hvilket en ringa majoritet tillsätter samtliga riksdagsmän. Men sådana fast sammanslutna partier hafva vi lyckligtvis icke i Sverige, och då förutsättningen förfaller, förfaller ock valsättets nytta. Huru skall det, under nuvarande förhållanden, tillgå i en valkrets, som skulle välja tre riksdagsmän, om der det proportionella valsättet blifva infördt? Man skulle genast finna, att ingenting vinnes utan sammanslutning sins emellan och utan att man komme öfverens om den ordning, i hvilken namnen på de riksdagsmän man önskar skola uppställas. Det måste läggas största vigt på sammanslutningen. Nu är det någon, som har obetingadt förtroende till en person, och denne vill han hafva till riksdagsman. Efter teorien skulle han sätta honom främst. Men det måste vid sådana tillfällen uppstå ledare och valarrangörer, om det skall blifva något inflytande för den ena eller andra sammanslutningen af valmän. och en sådan skulle underrätta den väljare, om hvilken jag talar, att enda möjligheten, för att ett tillräckligt antal andra valmän skola förena sig med honom om den kandidat, han önskade, är, att han förbinder sig att äfven rösta på deras kandidater, ehuru han till dessa icke hyser förtroende, och att den ordning, i hvilken kandidaterna skola uppställas, blir lemnad till afgörande af ledare eller af en pluralitet. Nu tror jag, att detta skall gifva anledning till svårigheter och missnöje, såsom nog äfven gifves exempel på vid de val, som i andra länder, der detta valsätt införts, försiggått, ehuru fasta partier der bildats. Man skall vid detta valsätt ovilkorligen alltid finna, att sammanslutning är nödvändig och att för dess vinnande åsigter måste i större eller mindre mån uppoffras. Mig synes temligen tydligt, att, der man äfven med uppoffring af åsigter måste sammansluta sig och vara enig, det snart bildas partier, och sträfvandena blifva mindre att göra åsigter gällande än att för partiet vinna magten.

Och hur går det med den, som inkommer i det politiska lifvet utan att ännu hafva utvecklade åsigter, och med den uppväxande ungdomen, som ännu blott har sympatier? Jo, den finner det nödvändigt för sig att välja ett parti och att göra dess åsigter till sina, ehvad än sakkunskap och erfarenhet senare må lära, att dessa åsigter äro origtiga och icke lända till landets nytta. Det är, enligt min tanke, synnerligen förderfligt och olyckligt. Vi se detta i andra länder. Vi känna alla partibenämningarna whigs och tory, demokrater och republikaner, moderata och republikaner, höger, venster, center, m. fl. Äfven här i Sverige hafva vi haft partier: hattar och mössor. En sådan partibildning är alltid äfventyrlig och farlig och leder till att det är magten, som eftersträfvas, och då något parti fått magten, anser det sig också böra begagna den, äfven till enskilda fördelar. Det leder dessutom till hänsynslöshet och till förbiseende af statens intressen.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Hafva tre eller flera partier bildats, sammansluta sig alltid de öfriga partierna emot det parti, som sitter vid magten, för att sjelfva komma dit. Det blir då en ständig vexling, som leder till en vacklande, osäker och magtlöst ledning af landets angelägenheter, som icke kan befrämja dess bästa. Händer det deremot, att två partier komma att stå jemnstarka mot hvarandra, så kan intetdera uträtta något, utan det inträder visnepolitik och försumpning.

På dessa skäl är jag emot förslaget om proportionella val och yrkar för min del antagande af friherre Barnekows m. fl. reservation.

Herr Rodhe: Då mera vigtiga frågor komma under öfverläggning, känner man likasom ett behof att få till protokollet uttala sin mening, äfven om man icke ser sig i stånd att kunna inverka på andras öfvertygelse och äfven om en sådan inverkan är obehöflig, såsom jag antager fallet vara med afseende å denna fråga, rörande hvilken jag utan tvifvel hyser samma mening som kammarens flertal.

Vid pröfning af den föreliggande frågan måste man allra först spörja sig: är den föreslagna grundlagsändringen »högst nödig»? För min del kan jag omöjligen finna annat, än att ett nekande svar måste gifvas på denna fråga, då, såsom här redan af flere talare påpekats, statistiken gifver vid handen, att en utvidgning af rösträtten faktiskt alltjemt försiggår och försiggår så hastigt, att på nio år antalet röstberättigade ökats med 50 procent, och då, på grund af penningvärdets fall och arbetsprisens höjande, vi kommit derhän hos oss, att ingen, som vill hinna fram till rösträtt, icke kan detta. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet yttrade nyss, att detta icke ännu vore förhållandet på landsbygden. Men månne icke det skulle vara så, om för inkomsttagare bostads- och naturaförmåner öfverallt upptoges såsom inkomst, hvilket sker på sina ställen, ehuru långt ifrån på alla? Om således bevillningsberedningarna göra, hvad de utan tvifvel äro skyldiga till, så tror jag, att man skall kunna säga, att äfven på landet kan hvar och en hinna fram till rösträtt, som sträfvar derefter. Men det vore kanhända lämpligt att göra vägen till detta mål kortare; den föreslagna grundlagsändringen, äfven om den icke är nödvändig, skulle kanske kunna anses vara nyttig. Jag håller före, att detta så långt ifrån är fallet, att jag anser, att det skulle lända till skada för landet, om den blefve genomförd. Jag bestrider visst icke, att många af dem, som nu äro utestängda från valrätt, skulle, om denna blefve dem gifven, begagna den med samvetsgrannhet och med blick för landets sanna väl, men jag är lika öfvertygad om, att dessa äro ett försvinnande fåtal i jemförelse med de många, som, ledda och upphetsade af agitatorer, skulle begagna, medvetet eller omedvetet, en mera lätt förvärfvad rösträtt i syfte att allt mera öppna portarne för den falska frihet, som i sjelfva verket icke annat är

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

än sjelfsvåld och som ytterst går ut på att nedbryta mångt och mycket af hvad kristlig kultur och kristlig sed byggt upp och som från synpunkten af dem är att skatta såsom heligt, godt och rätt.

Är månne en sådan farhåga oberättigad? Gifvas icke alltjemt på folkmöten och annorstädes, i tal och skrift, ganska oförbehållsamt uttryck åt syften, sådana som de nämnda? Jag ser, i likhet med statsrådet Åkerhielm, i den jordegande klassens inflytande på vårt stats- och samhällslif en garanti gent emot omstörtningsarbeten af antydd art, en så betydelsefull garanti, att jag icke skulle vilja vara med om att uppoffra densamma, utan att en garanti af motsvarande värde blefve gifven, och en sådan anser jag icke ens det kongl. förslaget erbjuda. Månheten om att åt den jordegande klassen bevara dess inflytande på statens angelägenheter och fruktan att denna klass genom streckets sänkning skulle blifva alltmera utesluten från representationen förhindra mig således att biträda de nu väckta förslagen om rösträttens utvidgning.

Men, säger man, en sådan utvidgning har så länge och så kraftigt blifvit påyrkad, att det icke går an att längre sätta sig emot trycket. Gör man detta, kan man blottställa sig för nödvändigheten att få antaga ett sämre förslag än detta. Det är derför klokt att antaga det nu föreliggande kongl. förslaget. En sådan invändning har imponerat på många, äfven de mest sansade, och förmått dem att ställa sig välvilliga emot det kongl. förslaget, fastän de måhända icke innerst äro öfvertygade om dess lämplighet. För min del vill jag svara på denna invändning, att, då jag finner den föreslagna grundlagsändringen hvarken nödig eller nyttig, jag anser det vara min pligt såsom folkrepresentant att motsätta mig detta förslag, äfven om än så många yrka på en sådan ändring, äfven om ett sådant yrkande skulle vara allmänt, hvilket jag icke tror vara fallet. Jag gör detta af intresse för ett verkligt, ett lugnt och säkert framåtskridande, fastän jag väl vet, att jag genom ett sådant tillvägagående förvärfvar mig namnet reaktionär.

Då jag sålunda i princip är emot att för närvarande utsträcka rösträtten utan betryggande garantier, har jag ingen anledning att inlåta mig på detaljerna i det kongl. förslaget, det enda af de föreliggande förslagen, hvars antagande väl kan sättas i fråga. Endast det vill jag anmärka, i afseende på det föreslagna proportionella valsättet, att det ingalunda tilltalar mig, detta af två skäl, dels derför att genom användandet af detta valsätt öfverlemnas alltför mycket åt slumpen att bestämma, hvilka som skola bli valda, och dels derför att det förutsätter en partiorganisation och en partidisciplin, om hvilkas värde jag alldeles icke kunnat öfvertyga mig och om hvilkas värde jag säkerligen icke blir öfvertygad.

Herr vice talman! Jag har ansett det vara min pligt att öppet och frimodigt uttala mig rörande hvad jag anser vara gagnande för mitt dyra fosterland.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Herr Östergren: Genom statistiska centralbyråns utredning i rösträttsfrågan har blifvit upplyst, att antalet af dem, som på grund af uppskattad inkomst ega utse ledamöter till Andra Kammaren under åren 1885—1893, ökats med 41,802 nya valmän, samt att af berörda tillökning icke mindre än 37,695 komma på de lägst beskattade, för hvilka den årliga inkomsten ej uppgår till 1,800 kronor, men endast 4,107 på den del af valmanscorpsen, som har valrätt för inkomst af 1,800 kronor eller deröfver. Då det sålunda visat sig, att valmanscorpsen utan någon grundlagsändring så betydligt, som nyss är antydt, ökats och demokratiserats, ansåg jag, som vid riksdagens början ännu var chef för justitiedepartementet, mig icke böra medverka till framläggande af den nu föreliggande rösträttspropositionen. Jag ansåg nemligen de garantier, som uppställdes för en utsträckning af rösträtten, icke vara tillräckliga. Men jag hade äfven ett annat skäl att vägra min medverkan. Jag ansåg tidpunkten för propositions afgifvande icke vara lämplig. All fråga om utsträckning af rösträtten syntes mig böra hvila åtminstone till dess den indelning i valkretsar, som omförmäles i 13 § af riksdagsordningen, blifvit af Kongl. Maj:t bestämd. Derförinnan kan man naturligtvis icke undersöka, huru en eventuel utsträckning af rösträtten skall komma att verka inom de särskilda valkretsarne. Det förhåller sig nemligen så, att i följd af de grundlagsändringar, som 1894 beslötos och sanktionerades, måste valkretsarne till antal och omfattning ändras. Inom landtvalkretsarna komma att väljas 5 nya ledamöter; och äfven de mindre städernas valkretsar få rättighet att välja ett större antal än förut, ty enligt en af mig gjord, på 1894 års folkmängdsförhållanden grundad sannolikhetsberäkning, komma sistnämda valkretsar att i höst välja 30 riksdagsmän i stället för 26.

De skäl, som vid Riksdagens början föranledt mig att icke medverka till framläggande af den nu föreliggande rösträttspropositionen, som, om den antoges, skulle på en gång öka de valberättigades antal med öfver 46,000 personer, tillhörande den klass af valmän, som i afseende å förmögenhetsförhållanden är minst väl lottad, dessa skäl äro för mig giltiga äfven nu, då jag såsom representant har att pröfva det framlagda förslaget. Vid sådant förhållande och då jag derjemte finner de inom utskottet gjorda speciella anmärkningarna mot Kongl. Maj:ts förslag vara välgrundade, får jag, herr talman, anhålla att få förena mig med dem, som yrkat bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr Ljungberg: Då jag helt och hållet gillar utskottets afstyrkande hemställan, skall jag endast bedja att få framställa några anmärkningar mot det kongl. förslaget, hvilka icke blifvit hvarken inom utskottet eller af någon föregående talare här anförda.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

När Kongl. Maj:t velat nedsätta nu gällande census, har han ansett nödigt uppsöka garantier mot den anstormande hopen af ekonomiskt beroende skaror och har trott sig finna dessa deri, att den, som skall vara röstberättigad, bör hafva uppskattats till en inkomst af minst 600 kronor samt under de senaste två åren erlagt bevillning för en inkomst af 1 krona 50 öre. Men man har glömt att föreskrifva, att dessa skatter skola vara erlagda *i rättan tid*, hvadan det således lätt kan inträffa, att de blifva restantier, hvilka tjenstvilligt betalas af personer, som finna sitt intresse i att söka erhålla en stor skara anhängare. Man vet, att vid hvarje partistrid och vid hvarje valtillfälle bildas valkassor eller valfonder, af hvilka det ej blifver någon svårighet att betala såväl restantierna som det återstående årets skatter. Denna garanti är alltså mycket svag. Derest man velat åstadkomma någon verklig garanti, borde man åtminstone hafva utsträckt dessa två år till *tre* och stadgat, att dessa skatter skulle vara erlagda *å rätt tid.*

Det lönar icke mödan att upptaga till granskning de enskilda motioner, som i denna fråga blifvit väckta; åtminstone äro några bland dem af den beskaffenhet, att de icke lära kunna röna någon framgång inom Riksdagen; dock vill jag erinra, att när man i en motion vill, att det för en valberättigad skall erfordras endast 21 års ålder, har man gått längre än i Norge, som ju affekterar att vara så demokratiskt, men der man bestämt minimiåldern till 25 år, och i Danmark, der man för en valman fordrar 30 år. Om den föreslagna rösträtten blefve bifallen, skulle den till och med blifva vidsträcktare än i Frankrike, ty der har man åtminstone undantagit härens befäl och manskap. Vi skulle då komma långt på den allmänna rösträttens väg, och den tror jag, att döma efter hvad erfarenheten ådagalagt, icke vore rådlig att beträda. Jag skall bedja att i detta afseende få framdraga några fakta, då ropen på den allmänna rösträtten ännu pågå och naturligtvis skola vinna i styrka, om de icke möta någon gensaga.

I *Frankrike* beklaga till och med frisinnade män hela 1848 års revolution, derför att den medförde allmän rösträtt. 48 års erfarenhet har visat bedrägligheten af de förhoppningar, den ingaf. Rösträtten skulle blifva det enda vapen, hvaraf stridiga meningar begagnade sig; och Frankrike fick *kommunen* först och sedan *anarkismen*, med alltjemt ökadt antal socialister i deputeradekammaren. Och man skall, för att få lugn och ordning, sannolikt nödgas tillgripa *cesarismen.*

I *Tyskland* ställa sig de organiserade industriarbetarne i de stora städerna gent emot borgerskapet, och till följd af sitt stora antal besegra de borgarne. Hamburg sänder 3 representanter till tyska riksdagen. Men köpmannen, som skickar sina fartyg och varor till främmande verldsdelar, har för närvarande intet inflytande på sitt fäderneslands öde. Staden representeras af socialister. Inflytandet har öfvergått till de personer, *som föra varorna om bord* på fartyget. Den stora fabriksstaden Nürnberg representeras af en socialist, likaså Magdeburg och Braunschweig, och

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

sjelfva verldsstaden Berlin har bland 6 representanter 5 socialister.

Efter oerhörd strid blef i *Belgien* allmän rösträtt i modifierad form införd, och den slog så ut, att icke det liberala, utan det klerikala elementet afgick med segern. Socialism eller reaktion, se der frukten!

I *Amerika* beräknar en stor del af valmännen att få sälja sina röster; och varierar priset der mellan 50 cents och 3, stundom 5 dollars. Arbetsgifvarne pressa sitt folk i sina intressen, och rösttvång inträder i stället för frihet att deltaga i valen.

Men äfven om andra länder icke gifvit oss så varnande exempel på den allmänna rösträttens verkningar, borde vi ha nog af det förspel till dessa, som vi sjelfva i flera år fått upplefva.

Man talar så mycket om svårigheten att sänka strecket, emedan en valman bör vara *ekonomiskt* oberoende; men det borde väl äfven fordras *moraliskt* oberoende, *upplysning* och, framför allt, *fosterlandssinne* hos dem, som skola afgöra landets öde. Men hos oss är numera radikalismen oblandadt *kosmopolitisk* och *ofosterländsk*. I många länder äro de djupa lederna långt mera frisinnade än i Sverige; men de kalla icke *det* frisinne att skymfa sitt fosterland, dess stora minnen och dess fana. Detta fel, ja, man kunde väl säga denna förbrytelse hos våra radikaler är nu så väl bekant för våra grannar, som aldrig sjelfva skulle mot *sin* nation kunna tillåta sig något sådant, att en norsk stortingsman kunde förlidet år i vår egen hufvudstad uppträda med så oförsynta utlåtelser mot Sverige, att de aldrig i annat land varit möjliga. Men han var säker derom, att han blott behöfde anslå svenskfiendtliga strängar för att strax få de svenska radikalerna med sig.

Väl bekant är, att knappt någonsin Sverige haft en så hätsk och oförsonlig fiende som den nu aflidne *Johan Sverdrup*. Icke blott i ekonomiskt och rättsligt afseende — såsom t. ex. i fråga om transitorätten, myntkonventionen och domars exekutiva kraft — visade han den största ogenhet och ovilja mot Sverige, utan han sökte äfven i politiskt hänseende på allt sätt motarbeta och skada vårt land. Men i juli 1884, då unionskonungen, genom Sverdrups utnämnande till förste minister i Norge, i viss mån underkastat sig och dermed äfven sitt andra rike den norska folkmagtens välde i många vigtiga fall, samlade sig, på uppmaning af en viss morgontidning, våra arbetare vid Riddarholmen för att »uttrycka sin tillfredsställelse öfver att konungen i Norge, genom Sverdrups utnämning, lemnat sitt erkännande åt folkrepresentationens berättigade inflytande»; och till samme man aflätos i senare år helsnings- och lyckönskningsadresser från våra förvillade arbetarehopar.

Några månader förut hade tvenne då mycket bekanta arbetareledare i samma tidning uppmanat en här vistande norsk grosshandlare att »bjuda Stockholms arbetare på en enkel tillställning i den rymligaste lokal, som kunde fås, då bekräftelse för arbetarnes sympatier för den norska venstern skulle erhållas».

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Vid särskilda rösträtts- och andra möten i Norrköping, Vadstena och Stockholm hafva våra arbetare, ledda af några fosterlandslöse agitatorer, afsändt helsningstelegram till den mot Sverige så hatfulla norska venstern, med lyckönskningar för hennes arbete för frigörelse från Sverige i merkantilt och politiskt hänseende och med uppmuntrande tillsägelser, att norrmännens kraf på likställighet äro fullt berättigade (utan att dervid fogas ett ord om Norges skyldigheter).

Det går så långt, att enstaka norske arbetare sjelfva finna detta affall från eller förräderi mot eget land osmakligt och ovärdigt. För den stora mängden i Norge är det deremot synnerligen behagligt, och man såg sålunda i mars 1893 den norska landsvensterföreningen afläta en helsning till den s. k. folkriksdagen, hvars syften och ledning voro dem väl bekanta.

Karakteristiskt är det svar, folkriksdagen då (den 17 mars) afgaf. Det innehöll, att hon uppdragit åt sin verkställande komité att, »derest, till följd af den svenska byråkratiens motstånd mot Norges berättigade (!) kraf på likställighet med Sverige, den unionella konflikten skulle hota att erhålla en mer eller mindre våldsam lösning, sammankalla en urtima folkriksdag». Det vill säga, att om arbetarnes eget fädernesland komme i krig med Norge, så skulle de med våld eller uppvigling ställa sig emot sin egen nation!

Mer än en gång och senast efter arbetaretåget i förra månaden till en viss riksdagsmans ära hafva norska venstermän öppet förklarat, att de skola *»bekämpa fienden Sverige med alla medel»* och att de dervid hafva att *påräkna den svenska demokratiens hjelp!*

Men om denna på okunnighet om sakförhållandena och liknöjdhet för det egna fosterlandet grundade kurtis för våra vedersakare måste göra hvarje insteg i representationen af så förvillade arbetare farligt och ödesdigert, så visa äfven de tid efter annan vid arbetarnes möten framträdande hotelserna att med våld taga sig den s. k. rätt, hvilken de på nämnda sätt göra sig värdiga, att de »intellektuella, sedliga och medborgerliga egenskaper», hvilka herr Elowson i sin motion åberopar, icke ännu ernått någon tillfyllestgörande utveckling. På intet område borde väl dessa egenskaper göra sig mera gällande än i fråga om landets *försvar;* men det tredje allmänna rösträttsmötet (i april 1892) hotade med »ren försvarsvägran», om man fortfarande vägrade nu rösträttslöse politisk medborgarerätt.

Vid andra tillfällen har blifvit sagdt, att arbetare, som icke hafva rösträtt, ha intet att försvara; (friheten och fosterlandet äro således för dem utan värde). Ja, i ett tal på demonstrationsmötet den 1 i denna månad sades, att arbetarne »måste skapa sig ett nytt fosterland, ty för närvarande ha de intet».

Vid ett af aktningsvärda personer tillståldt försvarsmöte, 1891, i Elfsbacka (i Vermland) hade radikalerna så bemägtigat sig ledningen, att då en militär till de 200 närvarande framstälde

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

följande fråga att besvaras med ja eller nej, nemligen »Bör svenska folket under nuvarande förhållanden försvara sitt fosterland?», besvarades frågan med *nej!*

För hvarje befattning, som en menniska önskar sig, fordras behörig kompetens, men till att leda statens öden tror man sig värdig nog, ehuru man förnekar en medborgares första pligter, dem att värja sitt land och att icke åt öppna eller hemliga fiender offra dess ära, rättigheter och intressen.

Från denna villfarelse måste man återkomma, så framt man någonsin skall nå sitt mål; ty på den vägen, man hittills valt, går det icke.

Såsom en gammal vän af arbetarne, för hvilka jag i tal och skrift under flera år sökte verka, ända tills innationella och socialistiska idéer fingo insteg bland dem, tillåter jag mig slutligen säga, att om de, med öfvergifvande af dessa idéer, vilja vända tankar och syften endast till det egna fäderneslandets bästa, skall visserligen icke jag och, som jag tror, icke heller någon annan medlem af denna kammare förvägra dem allt understöd för ernående af en större politisk inflytelse. Jag betraktar ännu alltjemt den arbetande klassen såsom det samhällslager, från hvilken vår nation borde hafva att hemta sin förnämsta kraft; men denna kraftkälla bör då äfven *vara* nationel.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Nyström, Carl: Hans excellens statsministerns sjukdom, som hindrar honom att här försvara det kongl. förslaget, ålägger oss, dess motståndare, en viss återhållsamhet och grannlagenhetshänsyn, särskildt må hända vis à vis den kinkiga frågan, *hvarför* öfver hufvud detta förslag kommit fram under loppet af denna riksdag, och under hvilka omständigheter. Vi skola nu lemna den saken derhän, och jag föreställer mig, att den af mig påpekade omständigheten skall hafva det med sig, att debatten kommer att blifva något mera dämpad och mindre sensationel, än den under andra förhållanden säkerligen hade blifvit.

Det förhållande blef på sin tid mycket omtaladt och föremål för rätt mycken undran, att det kongl. förslaget ej blef föremål för votering inom konstitutionsutskottet. Man voterade emellan reservanternas förslag och Första Kammarens ledamöters yrkande, men deremot icke om Kongl. Maj:ts förslag, och det frågades: »Huru kunde det vara möjligt?» Jag antager, att i detta förhållande kunna vi se en varsel och att proceduren inom utskottet ungefär är förtecknande för frågans läge inom Riksdagen och hvarför icke för dess läge inom hela landet. Regeringens förslag blef ej föremål för någon votering i konstitutionsutskottet, derför att detta förslag icke tillfredsställde vare sig den ena eller den andra af de båda meningsströmningar, hvilka på alla samhällslifvets områden och således äfven inom konstitutionsutskottet stå emot hvarandra. Det kongl. förslaget tillfredsställde icke oss konservative, och detta af skäl, som i sin bästa form återfinnas uti

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

friherre Åkerhielms yttrande till statsrådsprotokollet, och voro vi redan från början missnöjda dermed, så hafva vi under dagens debatt och nu senast genom herr Östergrens anförande fått en ytterligare bekräftelse på anledningarna till vår motvilja för förslaget. Men det tillfredsstälde icke heller den andra sidan, på sätt bäst framgår af det yttrande, hvilket en af denna sidas förkämpar hade, då han sade, att förslaget var otillfredsställande redan på grund af dess förutsättningar. Derför gick det som det gick.

Inom utskottet voro båda parterna ense om att icke vilja godkänna det proportionella valsättet uti den form, hvaruti det föreligger uti Kongl. Maj:ts förslag, och detta är väl icke så mycket att undra öfver; ty denna form är endast ett förnyadt upptagande af ett äldre, efter danskt mönster tillskapadt och på andra håll förkastadt förslag, och man torde således kunna säga, att denna form för valrättens utöfvande har uteslutande ett historiskt intresse. Ett faktum är också, att den lemnar åtskilligt öfver åt slumpen samt att om den tillämpas på en valförsamling, t. ex. en stad, som har två riksdagsmän att välja, ställa sig möjligheterna så underligt, att det kan inträffa, att en grupp af 700 valmän får besätta den ena platsen och en grupp på omkring 300 den andra. Hvar och en af dessa grupper, sins emellan så olika i styrka, har samma inflytande på valet, då hvar och en väljer en riksdagsman. Häri ligger ingen proportionalitet, utan motsatsen till proportionalitet. Denna form innehåller alltså rena matematiska fel, hvilka det dock skulle vara för långt att här närmare utveckla. Om den saken var man således på båda sidor om konstitutionsutskottets bord ense: de propotionella valen ville man icke hafva.

Nu har herr justitieministern till försvar för Kongl, Maj:ts förslag andragit åtskilligt, som väl kan gifva anledning till bemötande. Han har sagt, att det visserligen är sant, att inkomsterna ökats i följd af penningvärdets fallande samt att vi närma oss den tidpunkt, då utan någon särskild lagförändring rösträtt skall tillkomma dem, åt hvilka man nu tillämnar sådan; men han sade tillika, att förhållandena utveckla sig så långsamt på landet och att beräkningarna der icke ega sin fulla tillämpning. Låtom oss se till, huru dermed må förhålla sig. Inom Riksdagen har blifvit utdelad en berättelse, innefattande åtskilliga uppgifter från våra hushållningssällskap. Häruti finner man för hvarje län en post, som heter: »Stat och lön för ett stathjon». Dessa poster ställa sig olika inom olika län, i allmänhet varierande emellan 400 och 500 kronor, men der finnas också siffror, hvilka uppgå till 600, ja, till och med 650 kronor i »stat och lön för ett stathjon», och ändå har man sagt mig, att i de län, der sistnämnda höga siffror förekomma, äro hvarken bostad eller bränsle inberäknade. Om dessa medräknas, så tyckes det, som om ett sådant stathjon redan i det närmaste uppfyller det vilkor, som fordras för valrättens utöfvande enligt nu gällande ordning.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Vidare har man förmenat, att yrkandena på en rösträttsreform skulle vara så starka. Jag undrar det. På många af oss hafva de senare tidernas händelser gjort det intryck, att hela rösträttsrörelsen är en tynande och icke en växande rörelse, och för att komma till den uppfattningen, behöfver man icke blott rådfråga de konservativa tidningarne, hvilka glädja sig åt detta förhållande, utan äfven de radikala, hvilka beklaga det. Vid förberedelserna till »folkriksdagen» har jag tyckt mig på många håll se, att det står temligen klent till med hela rörelsen och att den således kan antagas vara i aftagande, men då förtjenar den icke heller att tagas upp i argumentationen såsom en rörelse, hvilken »med ständigt växande styrka gör sig gällande», såsom man älskar att framställa saken.

Vid ett annat tillfälle har jag haft anledning säga, att det offentliga lifvet har sina mod lika väl som sällskapslifvet; de dyka upp, gå tillbaka och försvinna efter någon tid. Jag tror för min del, att rösträttsrörelsen är ett sådant mod, som nu är stadt på retur, likasom många andra dylika, om än man på några håll velat göra troligt, att detta icke är något mod, utan en utvecklingslag, som med naturnödvändighet skall bryta sig fram.

Jag har förut såsom exempel härpå anfört juryrörelsen, hvilken på sin tid i vårt land räknade så många anhängare, hvilka förklarade den vara en framtidsfråga, men huru står den nu? Och för öfrigt kan detsamma på visst sätt sägas om sjelfva parlamentarismen — den har varit ett mod, som nu är på återgång; det må nu beklagas eller icke, men det är så, och det visar bäst, hvad litet förtroende bör sättas till profetiorna om vissa strömningar, hvilka hetas vara framtidssaker, de der icke kunna bekämpas. I stället för att stå gent emot en dylik naturlag, stå vi helt enkelt inför ett upp- och nedgående mod. Således kan detta icke anses vara något synnerligen kraftigt argument.

Vidare sade justitieministern, att påtryckningen växer och att den slutligen skall blifva så stark, att strömmen bryter sig igenom och då framkallar ett olyckligt resultat, som man skulle kunnat undgå genom att i tid visa mera tillmötesgående. Ja, detta är det vanliga skrämsel- och hotmotivet. Men, mine herrar, månne det är skäl att fästa så mycket afseende härvid? Är det väl förnuftigt att lagstifta i dag för en situation, om hvilken man endast kan *gissa* sig till att den skall inträffa i en framtid och gissa med mycket stor ovisshet? Och man har med tillämpning af det der skrämselmotivet äfven sagt, att om man hade visat litet mera tillmötesgående t. ex. inom konstitutionsutskottet, skulle nog den andra parten blifvit nöjd, och det hade varit anledning för konstitutionsutskottet att kunna komma fram med ett mycket godt förslag. Och detta tror man verkligen! Då tror jag förr på fabeln om fingret och handen, att den, åt hvilken ett finger räckes, tager snart hela handen.

Således kan jag icke heller godkänna detta skäl. I hvarje fall måste det förefalla ganska besynnerligt, att ett dylikt förslag

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

som det föreliggande har kunnat framkomma, under det att vår politiska situation är så lycklig, att utan alla vidare brytningar, utan alla vidare revisioner, utan alla vidare grundlagsändringar, kommer snart nog och helt säkert till följd af sakens egen naturliga utveckling det att inträffa, att dessa personer, hvilka man nu vill gifva rösträtt, utan vidare flyttas upp i de röstegandes klass, och det inom en framtid, hvilken ingalunda torde vara långt aflägsen. Jag tror, att ganska få stater äro i detta fall så lyckligt lottade, att der utan vidare inträffar hvad som är ett politiskt önskningsmål, och förhåller det sig nu så, då torde äfven *de* vara försvarade, hvilka säga: »låtom oss vänta på den naturliga utveckling, som skall leda till detta». Och dåraktigt vore det väl också, mine herrar, att gripa in uti en så lugn och naturlig sakernas gång.

Af dessa skäl synes det mig, att förslaget är till sina grunder oberättigadt, och jag hoppas, att dess öde inom denna kammare skall blifva detsamma, som drabbat alla i den vägen framkomna förslag. Jag tror icke, att det är med denna sterila rösträttsutvidgning, som man skall tillgodose eller visa tillmötesgående emot eller vinna de missnöjda inom samhället. En dylik steril åtgärd, hvilken i grund och botten icke gagnar några andra än en hop partiledare, är dessutom icke annat än ett påhandgifvande af den allmänna rösträtten, som hvarken bland oss eller hos regeringen har några anhängare. Bättre då att söka afvända missnöjet genom att lagstifta i syfte att förbättra och utvidga arbetstillfällena, förbättra arbetarnes löner, förbättra helsovården och befordringsutsigterna och att i allmänhet för de missnöjda bland våra medborgare öppna utsigter till en lyckligare tillvaro. Och jag är viss om och kan försäkra, att för en lagstiftning i den rigtningen skall Riksdagens Första Kammare, som har så ondt rykte om sig att söka hindra allt framåtskridande, ingalunda visa sig omedgörlig.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Friherre Klinckowström: Då förslag om utvidgning af den politiska rösträtten varit före vid Riksdagen, har jag alltid varit en motståndare dertill. Det förslag, vi nu hafva att diskutera för att möjligen göra detsamma hvilande till nästkommande riksdag, är enligt min åsigt både oklokt och otillfredsställande för alla politiska partier i landet. Det torde knappt tillfredsställa ens sina egna upphofsmän. Man kan med skäl tveka, huruvida icke förslaget, när man genomläser detsamma, snarare är att anse såsom ett skämt än som ett allvar. Enligt riksdagsordningens 38 § veta vi alla, att endast sådana grundlagsändringar böra godkännas, hvilka äro högst nödiga eller högst nyttiga och dertill möjliga att verkställa. Jag anser, att det nu föreliggande förslaget hvarken är högst nödigt eller högst nyttigt, och hvad beträffar möjligheten af dess verkställande, tviflar jag äfven derpå med hänsyn till den af Kongl. Maj:t föreslagna förändringen af

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

17 § riksdagsordningen, rörande val af ledamöter till Andra Kammaren för större kommuner, hvarest flera än en riksdagsman skola väljas, således troligen endast i de större städerna, der valen skola ske enligt Kongl. Maj:ts förslag genom s. k. propotionella val, och genomläser man bestämmelserna härom, tviflar jag på att de skola kunna verkställas utan mycket stora svårigheter.

När en grundlagsändring föreslås, synnerligast af Kongl. Maj:t, borde man kunna hafva rätt att fordra, att dervid de fel och brister, hvilka rörande samma fråga i gällande grundlag förefinnas samt enligt allas erkännande äfven i det kongl. förslaget, skulle hafva förändrats till ett bättre. Så har emellertid icke här skett. De fel och brister, hvilka en hvar inser förefinnas rörande valrätten till Andra Kammaren i nu bestående grundlag, äro så betydliga, att det synes mig, som man kunde hafva väntat, att regeringen skulle hafva afskaffat desamma. Det är, för att taga en jemförelse från det alldagliga lifvet, som om en tvätterska, då hon till egaren återställer de tvättade linnepersedlarne med fläckar qvarsittande å desamma, skulle ursäkta sig dermed, att dessa fläckar funnits förut.

Jag var med, mine herrar, när den nuvarande riksdagsordningen blef utaf Riksens Ständer antagen år 1865, och jag tog mig dervid friheten att redan då förklara, att den var stödd på två lerfötter, nemligen kommunallagarne och bevillningsförordningen. Det nuvarande förslaget har man icke ansett nödigt att stöjda på bättre fötter, tvärt om tror jag, att de båda lerfötternas brister skulle blifva ändå större, derest vi antoge det kongl. förslaget. Hvad först beträffar kommunallagarne, veta vi, att dessa äro af civillags natur, så att de kunna genom en Riksdags och Kongl. Maj:ts samfälda beslut förändras, hvilket återigen icke kan ske med grundlagarne. Redan detta är, synes mig, en oegentlighet hos såväl den nuvarande riksdagsordningen som det framlagda förslaget. I detta förslag, likasom i den nuvarande grundlagen, stadgas, att den är valberättigad, som bland annat är röstberättigad i kommunens allmänna angelägenheter och som betalar skatt till kommunen till ett visst fyrktal. Men, mine herrar, det är icke endast en lös förmodan, då jag säger, att det kan hända, att i vissa kommuner det icke behöfver upptagas några skatter för kommunala ändamål. Vi hafva, om jag minnes rätt, i Dalarne kommuner, hvilka hafva så ofantliga skogsbesittningar, att blotta årliga afverkningen bereder en så stor vinst, att med räntorna derå bestridas alla kommunens behof.

Det står vidare i det kongl. förslaget, att det skall vara jord af ett visst taxeringsvärde, som skall lemna rättighet att välja riksdagsman i Andra Kammaren. Men det är en anmärkning, som jag förvånar mig att hvarken de dagliga tidningarna eller någon här i denna kammare ännu gjort, nemligen att man kan anses ega jord till ett visst taxeringsvärde, vida öfverstigande det, som enligt nuvarande grundlagen och den af Kongl. Maj:t föreslagna förändringen deri utgör minimum för denna rättighet, men ändå

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

ej ega en enda skilling. Jag tycker det ligger så nära till hands att förordna, att taxeringsvärdet skall afse den ointecknade delen af jordegendomen. Ty vi känna ju litet hvar, mine herrar, af den statistiska utredningen, att icke en eller två, utan samtliga jordegendomarne i hela Sverige äro intecknade till minst hälften — jag tror, det går ända upp till tre fjerdedelar af deras taxeringsvärde. Och det fins jordegendomar, som, när de säljas på exekutiv auktion, icke uppgå till det belopp, som utgör taxeringsvärdet å desamma. Här hafva i denna kammare suttit personer, som, bokstafligen taladt, varit fullständiga proletarier eller tiggare, de hafva, snart sagdt, icke egt rocken på kroppen! Men detta har Kongl. Maj:t nu icke alls velat i det nya förslaget förändra, och det förvånar mig på det högsta. Det hade varit så enkelt att, när det var frågan om taxeringsvärdet på fast egendom, tillägga, att det gälde den ointecknade delen af samma egendom.

Vi känna litet hvar, mine herrar, att kommunallagarne hvad beskattningen beträffar efter fyrktal kunna förändras ensamt af kommunen, och vi känna lika väl, att taxeringsvärdet bestämmes af dertill utsedde taxeringsmän. Häraf kan hända och har händt icke så få gånger, att, vare sig rättvist eller med hänsyn till politiska förhållanden, personer, som varit kompetenta att välja riksdagsman i Andra Kammaren ett eller flera år, genom en ny taxering af dessa taxeringsmän nedflyttats så, att de kommit hvad man kallar »under strecket» och blifvit oberättigade att välja riksdagsmän. Detta tycker jag är ett fel, som grundlagen ej borde favorisera.

Ett annat rör bevillningsförhållandena. Bevillningen beror ju på Riksdagen allena; och det kan hända och det har under min riksdagsmannatid varit nära nog på väg att hända, att någon allmän bevillning icke har behöfts. Och om våra inkomster gå så lyckligt framåt, som de gjort under dessa 2—3 senaste åren, att besparingarna bli så stora, att den s. k. allmänna bevillningen — att nu icke tala om tilläggsbevillningen, som jag hoppas, vi vid denna riksdag hafva för alltid sett på ryggen! — att den allmänna bevillningen, säger jag, hvilken icke går upp till stort mera än 5—6 millioner, icke mera behöfs, och om detta inträffar två på hvarandra följande år, så hafva vi hela denna lerfot, om jag så får säga, som skall stödja grundlagens valberättigande och valbarhet, undanryckt; och hvad skall man då rätta sig efter? Det är också en fråga, som mig tyckes, att den kongl. regeringen borde hafva eftertänkt, när nu framlägges ett nytt förslag till valrätt till Andra Kammaren.

Det fins ett annat uttryck i kommunallagarne, som gifver mig anledning till anmärkning, emedan det kongl. förslaget innehåller, att valrätt skall medgifvas åt den, som har rösträtt i kommunens allmänna angelägenheter. För att ega denna kommunala rösträtt, fordras nemligen, bland annat, att vara välfräjdad. Det uttrycket är, som herrarne känna, föråldradt, och med att icke vara välfräjdad förstås en, som är dömd till straff och blifvit

förlustig medborgerligt förtroende såsom en skärpning af straffet. Dermed bör enligt kongl. förordningen den 20 januari 1865 afses, att han förlorat den s. k. välfräjden. Men som herrarne torde påminna sig, är det icke länge sedan här i kammaren det var en lång diskussion om frågan, huruvida förlust af medborgerligt förtroende skulle qvarstå i lagen såsom en skärpning af straff eller om denna skärpning skulle helt och hållet bortfalla. I senare fallet bortfaller äfven i kommunallagarne den s. k. välfräjden, ty den är ju synonym med att ega medborgerligt förtroende. Om jag mins rätt, var det en talare här i kammaren, som då gjorde kammaren uppmärksam på, att förlust af medborgerligt förtroende åtföljde på långt när icke alla vanärande brott, utan endast en viss klass af desamma. Således kunde man, enligt den nuvarande grundlagen och äfven enligt det förslag, som Kongl. Maj:t framlagt till vårt afgörande, mycket väl hafva begått nedannämnda grofva brott utan att vara förlustig rätt att välja riksdagsman eller vara valbar till båda kamrarne, om så ifrågakomme. Jag skall blott uppräkna de brott, som icke kunna medföra förlust af medborgerligt förtroende och vid hvilka domaren ej kan såsom skärpning i straffet meddela en sådan förlust. De äro nemligen: enligt 7 kap. strafflagen hädande af Gud, enligt 9 kap. majestätsförbrytelser, enligt 11 kap. fridsbrott alla slag, enligt 12 kap. förfalskningsbrott, enligt 13 kap. mened, enligt 14 kap. dråp, enligt 15 kap. beröfvande af annans frihet, enligt 15 och 17 kap. våldtägt af qvinna, äktenskapsförbrytelse och tvegifte, enligt 18 kap. föröfvande af allahanda sedlighetsbrott, undantagandes koppleri, samt slutligen enligt 20 kap. stöld af saker under 20 kronors värde, då stölden har rubriken snatteri. Alla dessa grofva brott, mine herrar, kunna begås, och när brottslingen utstått sitt straff, kan han mycket väl enligt nuvarande grundlag och enligt Kongl. Maj:ts nådiga förslag sitta här på kammarens bänk som ledamot vare sig i Första eller Andra Kammaren. Jag vill ej ingå i några detaljer och lemna bevis på hvarthän det redan burit i denna kammare i detta afseende, men bevis derpå finnas och fakta saknas icke, det kan jag försäkra herrarne. Ännu några ord rörande denna kompetens till riksdagsman, så snart man ej är beröfvad medborgerligt förtroende. Äfven om en person är det för något eller några af dessa grofva brott, som jag nu uppräknat, kan Kongl. Maj:t i nådeväg återgifva honom sitt allmänna medborgerliga förtroende. Och äfven händer det, att domaren ej dömer en brottsling såsom skärpning i straffet till ständig förlust af medborgerligt förtroende, utan endast under viss tid. Och sedan är han lika kompetent som en hvar i kammaren här att bli ledamot i Riksdagen.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Jag har önskat få uttala mig i denna fråga, men icke blott för den allmänna vigt, frågan för en lång framtid eger, om den blir hvilande på kammarens bord till nästa riksdag, då den ovilkorligen skall afgöras. Jag har nemligen en annan anledning, emedan det har om mig utspridts, att jag skulle vara benägen att

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

godkänna och gilla ett förslag till allmän rösträtt, och jag var nära att förlora den för mig oskattbara glädjen att kunna uppträda vid denna riksdag. När Elfsborgs län skulle omvälja mig, blef detta rykte välvilligt eller illvilligt om mig utspridt i landstinget. Men jag hade en god vän, som telegraferade härom till mig, så att jag kunde svara, att jag ej alls gillade den s. k. allmänna rösträtten, hvarefter jag lyckligtvis oaktadt alla strider blef vald. Och jag hoppas, att kammaren deltager i min glädje deröfver. Jag vill derför nu säga, att då jag vid 1894 års riksdag afgaf en ganska vidlyftig motion i den s. k. arbetarefrågan för att på ett efter min åsigt rigtigt och billigt sätt göra rättvisa åt arbetarnes önskningar med afseende på att åtnjuta någon rätt i politiskt hänseende, uppstälde jag nya grunder, som efter min uppfattning skulle bättre än de nuvarande vara önskvärda, att en valberättigad eller valbar person besutte egenskaper af en beskaffenhet, som ej berodde på riksdaler och öre. Vi hafva nu i 30 år — om jag får nyttja ett bibliskt uttryck om Israels barn — dansat kring den gyllene kalfven, d. v. s. de vigtigaste rättigheter och egenskaper för valbarhet och valrätt ha varit värderade i kronor och ören. Och det anser jag ej böra ske, ty man kan måhända *icke* vara en bra och duglig menniska, fast man är mycket rik, och man kan vara en mycket duglig, fosterländsk och samvetsgrann samt obesticklig menniska och således väl värd att sitta i Riksdagen, fast man ej är förmögen på det sätt grundlagen nu föreskrifver. De grunder, som jag i min motion år 1894 uppstälde för att förbättra egenskaperna hos riksdagsmän, voro, att en sådan person skulle vara infödd svensk man och fyld 25 år, hafva erlagt skatt till stat och kommun — beloppet är för mig alldeles likgiltigt — under senast förflutna uppbördsår, att ej ha varit lagligt dömd till urbota straff — jag anser, att en person, som blifvit dömd till urbota straff, aldrig bör inträda i Riksdagen eller ha rätt att välja riksdagsman — att ega och städse hafva egt medborgerligt förtroende, att vara värdig föra andras talan, att ha fullgjort sin allmänna värnpligt i fredstid eller ock derifrån vara lagligen befriad, att råda öfver sig sjelf, att ha genomgått allmän folkskola eller elementarläroverk, att tillhöra kristet religionssamfund. Som jag nyss nämde, kunna dessa grunder förändras, men de äro oberoende af både bevillningsnämnd, taxeringsnämnd och kommunallagarne, och således af en mycket mera bestående beskaffenhet, och uttrycka, att en person bör hafva helt andra egenskaper än de nu gällande.

Med anledning af hvad jag nu i korhet anfört, får jag för min del vördsamt anhålla, att det föreliggande förslaget af konstitutionsutskottet, som afstyrker den kongl. propositionen, måtte af Första Kammaren antagas.

Herr von Ehrenheim: Efter min uppfattning är det förslag till förändring af § 14 i riksdagsordningen, som här föreligger i Kongl. Maj:ts proposition, en god och moderat förändring. Ned-

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

sättningen af census från 800 till 600 kr. kan jag ej anse annat än såsom väl afvägd. Och med föreskriften, att valberättigad skall under två år före valet hafva till stat och kommun erlagt förfallna utskylder efter en inkomstbevillning af minst en riksdaler femtio öre, har dertill kommit en bestämmelse, som ej kan annat än öka stadgan hos valmanscorpsen — något, som alltid måste erkännas vara af vigt och betydelse. Det kongl. förslaget innehåller dessutom två detaljer, som ej blifvit i dag framhållna, men som efter min tanke äro mycket goda. Den ena är den, att anmärkning mot röstlängden skall afgifvas före valet, och den andra, att röstsedel, som ej lyder på så många personer, som skola väljas, derför ej skall i sin helhet kasseras. Om jag emellertid oaktadt denna min uppfattning af 14 § och de nyssnämnda bestämmelserna ej kan understödja den kongl. propositionen, beror det på förslaget om proportionella val. Jag lemnar derhän, hvilka sympatier man må kunna hafva för detta slags val, hvarigenom man vill söka bereda representationsrätt åt en minoritet, men enligt min uppfattning böra föreskrifter om val, som skola anställas af ett stort antal personer och af personer på mycket olika bildningsgrader, vara enkla, och det komma föreskrifterna om proportionella val aldrig att kunna blifva. Dessa val hafva dessutom det emot sig, att de så godt som utesluta all individualitet hos den väljande. Om det också nu är nödvändigt för de väljande att i viss mån sammansluta sig, komma valen, om de bli proportionella, att hänga på en fullständigt skarp partibildning, i fall något resultat skall kunna vinnas. Lägger man nu dertill, att efter den kongl. propositionen skulle de proportionella valen endast tillämpas i ett litet antal valkorporationer, under det att hela det öfriga landet skulle bibehålla den äldre formen eller att välja uteslutande med majoritet, så ligger deri en obillighet mot dessa valkorporationer, och jag fruktar, att om en sådan bestämmelse skulle införas, kommer den att draga med sig, att det proportionella valsättet utsträckes till flere valkretsar, och det kan åter icke ske med mindre, än att valkretsarne bli större, hvilket enligt min uppfattning är ett förderf, då det minskar den personliga beröringen och bekantskapen mellan väljande och valde. Det kan till och med vara möjligt, om vi en gång komma till att få stora valkretsar, att man ser sig nödgad upphäfva bestämmelsen, att de, som skola väljas, skola tillhöra valkretsen, något, som för öfrigt förlorar i betydelse, i den mån valkretsarne äro större; och en sådan förändring skulle i min tanke vara en af de mest olyckliga förförändringar i vårt nuvarande statsskick.

Det är af detta skäl, jag ej kan biträda den kongl. propositionen, och då jag icke har någon anledning att understödja någon af reservationerna, ser jag mig således nödgad att rösta för utskottets hemställan, om här skulle blifva omröstning.

Häri instämde friherre *Åkerhielm, Gustaf.*

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Herr vice talmannen: Säkerligen var det flera än jag, som med någon öfverraskning emottogo framläggandet af den kongl. propositionen, efter hvad som tilldragit sig före riksdagen och vid dess början. Jag lät mig derför angeläget vara att i statsrådsprotokollet efterse, hvilka skäl voro förebragta för detta framläggande, och dessa skäl äro hufvudsakligen tre. Det första skälet är, att den nu uppstälda gränsen för rösträtt icke kan göra anspråk på allmängiltighet; det andra, att Andra Kammaren upprepade gånger har bifallit förslag om rösträttens utsträckning; och det tredje skälet är, att inom denna kammare flera ledamöter uttalat den åsigten, att under vissa förutsättningar någon utsträckning af rösträtten borde ega rum. Hvad det första skälet beträffar, att de nuvarande bestämmelserna sakna allmängiltighet, så är det ju fullkomligt sant, men det vidlåder alla med siffror uppdragna gränser, och om detta är en brist, så lider det föreliggande förslaget af alldeles samma brist. Drager man ut konseqvenserna af denna brist på allmängiltighet, kommer man kanske längre ned på rösträttsskalan, än man förutsett, att man skulle komma. Hvad det andra skälet beträffar, att Andra Kammaren upprepade gånger bifallit förslag om rösträttens utsträckning, så är det också fullkomligt sant, men åtminstone i det första skedet af frågan hade Andra Kammaren icke den ringaste föreställning om betydelsen af denna utsträckning och hvarthän den skulle peka, ty någon utredning förefans då icke. Det var då mera en *captatio benevolentiæ* från de samhällsklassers sida, hvilkas moraliska understöd man ville vinna för sina afskrifningsfunderingar. Hvad det tredje skälet beträffar, att i denna kammare åsigter hafva uttalats om en utsträckning, så föreställer jag mig, att skulle man ändra grundlagarne på grund af de åsigter, som kunna uttalas i kammaren, så skulle våra grundlagar förete en högst brokig tafla. Dessa skäl äro enligt mitt förmenande inga *statsskäl*, de äro på sin höjd opportunitetsskäl eller billighetsskäl, och på grund af sådana bör man icke ändra grundlagarne. Jag tror, att grundläggarne af vårt nuvarande statsskick hade i allmänhet en klarare insigt om ordens valör, än man för närvarande har. De älskade att kläda klara tankar i klara ord. Ser man t. ex. på de bestämmelser, som uppställas beträffande bevillningsutskottets och konstitutionsutskottets befogenhet, så heter det, att bevillningsutskottet skall föreslå hvad som är *nyttigt* och *billigt*, men konstitutionsutskottet skall föreslå hvad som är *nödigt* och *nyttigt*, och detta är förstärkt med epitetet »*högst*». Nyttans synpunkt är gemensam för båda utskotten, men bevillningsutskottet skall derjemte, såsom rätt är, taga hänsyn äfven till billigheten. Beträffande åter de konstitutiva grunderna för samhällsbyggnaden, är billighetens synpunkt utesluten, och der skall man taga hänsyn blott till hvad som är högst nödigt och nyttigt. Jag förmodar, att grundlagsstiftarne, med tanke på de papperskonstitutioner, som, till en del i vårt land, men i synnerhet i utlandet, hade uppstått under slutet af förra och början af detta år-

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

hundrade, voro angelägna om att lägga grunden för samhällsbyggnaden så säker och så djup, att den skulle kunna motstå stundens vexlingar och hugskott. Är nu den föreslagna förändringen högst nödig? Låtom oss undersöka. Af den statistiska utredning, som man har allt sedan 1872, framgår, att valmännens antal under 21 år har stigit med 62,690 eller med 26,6 procent, d. v. s. att för hvarje 3-årsperiod, för hvarje ny valperiod hafva nära 9,000 nya valmän ryckt upp i ledet. Nå, säger man, det är naturligt, att med en växande folkmängd skall äfven valmännens antal ökas. Men huru förhåller det sig med de valberättigade i förhållande till folkmängden i sin helhet? Jo, det förhåller sig så, att äfven i detta afseende har en ständig ökning skett. 1872 utgjorde de valberättigades antal i förhållande till folkmängden 5,6 procent, 1875 var det 5,9 procent, 1878 6 procent, 1881 6,2 procent och 1884 6,3 procent. Sedan, 1887, inträffade en skenbar minskning. Då uppgick detta antal blott till 5,9 procent. Men denna minskning uppkom deraf, att förut hade man inräknat alla, äfven sådana, som på grund af icke erlagda kommunalutskylder skulle varit uteslutna från valrätt, då man åter från och med 1887 endast inräknat dem, som på grund af erlagda kommunalutskylder hade valrätt. 1887 var antalet, som sagdt, 5,9 procent, 1890 höjde det sig till 6 procent och 1893, det sista år, för hvilket uppgifter finnas, till 6,2 procent. Vill jag nu jemföra förhållandet i Norge före den sista utsträckningen af rösträtten derstädes, så var der ett alldeles motsatt förhållande. Der utgjorde de valberättigades antal i förhållande till folkmängden 1859 5,5 procent, 1870 4,8 procent och 1876 4,2 procent. Der visade sig således, att de representativa formerna voro för trånga, och att en utsträckning af valrätten var nödig. Huruvida den var nyttig, är en sak, hvarom jag icke skall tillåta mig något yttrande. Det visar sig åter här hos oss, att de representativa formerna äro tillräckligt rymliga, och att de hafva den elasticitet, att de medgifva upptagandet af de nybildningar, som naturligen alltid måste uppstå i ett framåtgående samhälle.

Är då denna förändring *nyttig?* Enligt det framlagda förslaget skulle de nya valmännens antal uppgå till 46,000. Jag antager, att dessa skulle tillkomma hufvudsakligen från de samhällsklasser, hvilka, huru aktningsvärda och huru samhällsnyttiga de än äro, likväl i allmänhet icke torde hafva de förutsättningar, som äro nödiga för att bilda sig ett *sjelfständigt* omdöme i politiska frågor. De komma då att hemfalla åt ledare, som taga deras politiska uppfostran om händer och om hvars pedagogiska värde jag icke skall tillåta mig något annat omdöme, än att den i fråga om de samhällsbevarande principerna dock torde lemna åtskilligt öfrigt att önska. Enligt den statistiska uträkningen skulle med antagande af Kongl. Maj:ts förslag inkomstegare i förhållande till fastighetsegare genast i 8 valkretsar på landsbygden erhålla en dominerande ställning, i det att de der skulle uppgå till öfver 100 procent. I 7 valkretsar skulle de uppgå till

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

75—100 procent, i 16 valkretsar till 50—75 procent, i 12 valkretsar till 40—50 procent, i 10 valkretsar till 30—40 procent, i 29 valkretsar till 20—30 procent samt i 63 valkretsar till under 20 procent. I städernas 41 valkretsar skulle de tillkomna inkomsttagarne i 4 valkretsar uppgå till 50—75 procent, i 2 valkretsar till 40—50 procent, i 6 valkretsar till 30—40 procent, i 17 valkretsar till 20—30 procent och i 12 valkretsar till under 20 procent. Men tillkomsten af inkomsttagare från 20 ända till 75 procent skulle medföra, att i städerna den politiska magten komme att läggas i händerna på inkomsttagare med en inkomst af 600—1,000 kronor, och huruvida det skulle vara nyttigt för samhällets utveckling, derom vågar jag hysa tvifvel. Men om dessa förhållanden icke skulle synas egnade att ingifva några farhågor, så, på grund af den statistiska utredningen, har man dock full anledning att antaga, att dessa inkomsttagare snart skulle erhålla ett dominerande och ett uteslutande inflytande. Det visar sig nemligen, såsom förut har blifvit antydt, att tillväxten af inkomsttagare under de 8 åren 1885—1893 har utgjort, för hela riket 52,5 procent, för landsbygden 32 procent och för städerna 64. Men inkomsttagare mellan 800 och 1,000 kronor hafva under dessa år utgjort, för hela riket 123 procent, för landsbygden 46 och för städerna 185 procent, så att för mig synes af denna utredning alldeles klart och tydligt framgå, att inom en icke aflägsen framtid den rörliga och lösa befolkningen skulle, om det kongl. förslaget antoges, komma att få den politiska magten i sin hand, med undanträngande af de mera fasta samhällselementen. — Om den förgångna tidens erfarenhet har varit sådan, skall då framtiden medföra en annan? Har man skäl att af den redan vunna erfarenheten om den bestående rösträttens verkningar draga den slutsatsen, att en utvidgad rösträtt skulle vara förenlig, såsom statsrådet säger, »med en lugn och ostörd samhällsutveckling»? Och har öfver hufvud taget den gradvis inträdande långsamma, men säkra förändring, som år efter år skett i Andra Kammarens sammansättning, gått i rigtning af en *sådan* utveckling? För min del håller jag före, att de framdrifvande krafterna äro redan tillräckligt starka för att föra samhällets utveckling framåt, och att det icke behöfves anbringandet af någon auxiliärmaskin. Och skulle en sådan anbringas, är att befara, att inom en icke aflägsen framtid lokomotivförarne på statsvagnen skulle önska, att man anbragt en verksam bromsinrättning i stället för att ytterligare öka ångtrycket. Hvarje utsträckning af rösträtten förutsätter och betingar, enligt mitt förmenande, icke en ändring af några paragrafer i grundlagen, utan en fullständig revision af hela riksdagsordningen, så att man må kunna anbringa de säkerhetsventiler, som erfarenheten i andra länder i sådant fall visat vara af behofvet påkallade. Af dessa orsaker yrkar jag bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Björlin* och *Fagerholm*.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Herr Säve: Jag har under föregående riksdagar icke varit i tillfälle att yttra mig i rösträttsfrågan, men vill nu begagna mig af den föreliggande propositionen för att angifva min ståndpunkt. Men då jag det gör, skall jag icke tillåta mig att ingå på någon detaljgranskning af den föreliggande kongl. propositionen, utan blott hålla mig till några allmänna principiella synpunkter.

Jag kommer att rösta för afslag på den kongl. propositionen, hufvudsakligen derför, att en sänkning af rösträttsstrecket enligt mitt förmenande skulle föra oss in på det sluttande plan, som leder till allmän rösträtt. Nu är det visserligen sant, att den sänkning, som Kongl. Maj:t här föreslagit, i sig sjelf är föga betydelsefull, alldenstund den väsentligen begränsas af den försigtiga bestämmelsen om ett visst skattebelopps erläggande under två på hvarandra följande år. Men det är emellertid uppvisadt, att antalet personer, som skulle blifva valmän, om den kongl. propositionen antoges, i allt fall är rätt stort, och då dertill kommer, att antalet af de lägst beskattade valmännen under de sista åren stigit i hög grad och deraf kan förutses, att båda dessa kategorier af valmän under de närmast följande åren skola ofantligt hastigt tillväxa, så tror jag, att man med bestämdhet kan antaga, att inom ganska kort tid hela karakteren af den stora valmanscorpsen skall blifva en väsentligen annan, än den varit under riksdagsordningens allra första tidpunkt. Att denna förändring skall försiggå i rent radikal rigtning, tror jag också är uppenbart för oss alla. Men med antalet af de nya valmännen kommer också antalet att ökas af dem, som skola påyrka streckets ytterligare sänkning. Det skall gå hos oss på samma sätt som det gått i andra länder, der rösträttscensus blifvit satt låg. Jag ber att få erinra om förhållandet i Amerika. I de tretton gamla staterna, som ingingo 1789 års union, var rösträttscensus satt mycket låg, hvilket var en följd deraf, att den oftast var förenad med besuttenheten, och det i sjelfva verket behöfdes så ytterst litet i ett kolonialland för att vara besutten. Huru gick det? I förstone gick det väl, men så kommo emigrantströmmarne från Europa, och så blef det en sträfvan att trycka ned strecket, hvilken ej kunde motstås, och så har man kommit derhän, att man måst underkasta sig de nu gällande vallagarne med deraf följande sorgliga konseqvenser, och detta trots det att ingen af Förenta staternas statsrättslärare velat godkänna rösträtten såsom en allmänt medborgerlig rättighet, utan endast såsom ett mandat, som samhället anförtror åt dem, hvilka äro qvalificerade att utföra detsamma.

Det skall gå hos oss på samma sätt. Någon fara ligger visserligen icke deri, att dessa nya valmän i allmänhet äro arbetare, ty vår tid har haft det goda med sig, att den lärt oss värdera det hederliga, redbara arbetet på alla områden, således kroppsarbetet icke mindre än det intellektuella arbetet, men faran ligger deri, att dessa nya valmän, förstärkta med de nuvarande valmän, som höra till de lägst beskattade, utgöra en enda klass, och der-

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

till en klass, om hvilken man kan säga, utan att man derför behöfver på något sätt misskänna den, att den utgöres af personer, som måste anses hafva minsta tillfället att skaffa sig de insigter, som böra vara förutsättningarna för att kunna bedöma personers lämplighet för det ansvarsfulla och mycket kräfvande riksdagsmannakallet. På dessa förutsättningar måste staten lägga synnerlig vigt, då den har att utdela sina mandat. Ty rösträtten är ett mandat, den är icke en alla personer tillkommande rätt; den är ett uppdrag, som staten utdelar åt sådana personer, hvilka äro qvalificerade för att kunna fullgöra det, och den är icke en rätt, som tillkommer en person blott derför, att han är född eller är medborgare. Detta behöfver jag visserligen icke framhålla i denna kammare, ty vi lära väl alla hafva vuxit ifrån encyklopedisternas och Rousseaus samhällsideal och rösträttsteorier. Men skall nu staten utsträcka rösträtten till vidare kretsar, bör den taga någon hänsyn dertill, att rösträtten i regel blott bör tillfalla sådana, som hafva förutsättningarna för att kunna utöfva densamma med hänsyn till allmänt väl och till alla samhällsklassers väl. Det kan ifrågasättas, om de personer, som icke i våra dagar kunna höja sig till en inkomst högre än 600 kronor, i sjelfva verket hafva de förutsättningarna. Det hårda arbete, hvarmed våra arbetare äro upptagna, nöden, bristen, fattigdomen, det osäkra i hela deras ställning, med ett ord alla dessa tunga bekymmer, som hvarje man med hjerta så gerna skulle vilja lyfta från dem, om han det kunde, måste med nödvändighet begränsa deras politiska synvidd till jemförelsevis trånga förhållanden, men deremot göra deras sinnen öppna och mottagliga för lärdomar från dessa samhällsförbättrare, som angifva den nuvarande samhällsordningen såsom roten och upphofvet till allt ondt. Det är derför också att befara, att de, om de en gång komma till magten, skola utöfva den utan att rygga tillbaka för våldsamma omstörtningar af samfundsförhållandena, på hvilka omstörtningar de naturligen anse sig icke hafva något att förlora, men allt att vinna.

Men härmed må det nu vara huru som helst, den nuvarande representationen bör väl ändå, innan den bestämmer sig för att för sin del utsträcka valrätten, något se till, att vårt statsskick beredes alla de garantier, som erfordras för att, för den händelse att rösträtten skulle missbrukas, kunna oskadliggöra följderna deraf. Jag ber att få för ett ögonblick erinra om förhållandena 1865. Det framhölls såsom en förtjenst hos den nya riksdagsordningen, att den icke skulle åstadkomma någon annan förändring i den gamla regeringsformen än den, som blefve en följd af ståndsprincipens upphäfvande och införande af samfälda val. Den skulle således lemna statsskickets grundpelare orubbade. Jag undrar dock, huru det i sjelfva verket gick dermed. Det framhölls också redan 1865, att med den nya riksdagsordningen den faran skulle följa, att tyngdpunkten i Riksdagen skulle förläggas inom en enda klass i Andra Kammaren, jordbrukarnes. Vi veta alla, huru det

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

har gått, vi veta, att med den nya riksdagsordningen en strid uppkom mellan regeringen och denna klass. Vi veta, att det icke dröjde synnerligen länge, innan konungamagten måste gifva vika och Konungen nödgades i spetsen för sin regering sätta den man, som ansågs vara landtmannapartiets egentlige ledare. Jag vill dock icke nu göra någon anmärkning mot landtmannapartiet; jag är öfvertygad om, att detta parti, då det kämpade för sina klassintressen, trodde sig gagna det allmänna. Det bestod för öfrigt af konservative, rojalistiskt sinnade, betänksamme, försigtige och sparsamme män. Men hurudan skall konungamagtens ställning blifva i vårt land, då jordbrukarne icke längre utgöra majoriteten i Andra Kammaren, utan en försvinnande minoritet, och då majoriteten kommer att utgöras af en ren arbetarerepresentation? Kunna vi förutsätta hos våra arbetare samma besinningsfullhet och lugn som hos våra hemmansegare, hos våra arbetare, som i dag äro småländingar och vermländingar och i morgon norrländigar, som i år äro svenskar och nästa år kanhända amerikanare? Jag tror, att försigtigheten bjuder oss att noga se till, att man icke genom utsträckandet af rösträtten riskerar att förlora alla nuvarande garantier för samhällets lugna och jemnt fortgående utveckling.

Det kan ju visserligen sägas: ingen fara, det konservativa intresset har ju sitt säkra stöd i Första Kammaren! Ack, huru länge! Jemsides med sträfvandet att nedsätta det politiska rösträttsstrecket går sträfvandet att förändra den kommunala röstskalan, och blir det politiska rösträttsstrecket upphäfdt, kommer det nog också att gå samma väg med det kommunala, och huru kommer det då att gå med landstingens sammansättning och med valen till Första Kammaren, i hvilken 1865 års lagstiftare trodde sig få ett säkert fäste och stöd för de konservativa intressena i vårt land? Det ligger en trygghet, kan man säga, i Konungens veto. Ja, detta veto är starkt, då konungamagten är stark, men är den svag, kan det gå hos oss såsom i England, der regeringen gent emot det öfvermägtiga underhuset aldrig vågat röra vid detta vapen alltsedan år 1692, och der det nu synbarligen har så förrostat i sin slida, att det aldrig mer lärer kunna utdragas. Det finnes ett annat skydd i upplösningsrätten. Men denna är åter ett allt för fruktansvärdt vapen, den är, om jag så får säga, ett tveeggadt svärd, som sårar åt två håll, icke blott åt det håll, åt hvilket det rigtas, utan ock åt det håll, hvarifrån det svingas.

För mig är det alldeles uppenbart, att en sänkning af det nuvarande rösträttsstrecket skall medföra en väsentlig förändring i hela vårt statsskick, så framt man icke i tid söker bereda sig sådana preservativ, att man fortfarande kan bevara jemvigten mellan konungamagten och folkmagten och derjemte kan för framtiden skydda minoriteternas rätt. Det tillkommer icke mig, äfven om jag det förmådde, att här angifva, hvilka dessa preservativ borde vara. Regeringen har framkastat tanken på proportionella val. Det är en god och sund tanke, väl värd att omhuldas och

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

framför allt att vidare utvecklas, men jag befarar, såsom flere talare före mig, att det i vårt glest befolkade land skall dröja mycket länge, innan teorien om proportionella val verkligen skall kunna tillämpas. Ett annat preservativ skulle kunna ligga deri, att, på samma gång man förändrade 14 § riksdagsordningen, man också förändrade den 13:de, som bestämmer olika valkretsindelningar för stad och land. Ett preservativ vore ock, om man i vår författning införde samma bestämmelser, som finnas i den nordamerikanska förbundsförfattningen, att, då kamrarne besluta i grundlagsfrågor, för beslutets giltighet skulle fordras qvalificerade röstetal i båda kamrarne. Men det tillkommer icke mig att utveckla allt detta, som jag beder att få öfverlemna till statsmännens bedömande. För min del inskränker jag mig till att yrka afslag å Kongl. Maj:ts nu föreliggande proposition och å samtliga motioner i rösträttsfrågan, särskildt med hänsyn dertill, att ett godkännande af någon af dem skulle försämra vårt nuvarande, i verklig mening fria och sant konstitutionelt monarkiska statsskick, som vi ärft af våra fäder, som blifvit oss alla kärt, och som det är vår pligt att till sina hufvudgrunder orubbadt öfverlemna till dem, som i dessa salar skola efterträda oss.

Grefve Hamilton: I motsats till åtskilliga talare, som haft ordet i dag, hyser jag den uppfattning, att föreliggande fråga är en af dessa stora politiska, som under de senare åren väckt stor uppmärksamhet i vårt land och mer än andra gifvit anledning till meningsskiljaktighet. Icke bör det väl uppväcka förvåning, att många nu röstberättigade icke äro villiga att åt andra inrymma inflytande vid tillsättande af riksdagsmän i Andra Kammaren, eller att de under strecket stående söka att erhålla medborgerliga rättigheter, i synnerhet nu, sedan de medborgerliga pligterna blifvit skärpta. Man må icke förtänka de konservative deras obenägenhet att dela den magt, de hafva, med dem, som de anse vara omogna att till gagn för samhället utöfva densamma, och man måste äfven respektera de icke röstberättigades öfvertygelse, att, derest deras åsigter vunne insteg inom Riksdagen, detta skulle vara till gagn för vårt land. I dag har den yttersta högern i denna kammare bekämpat och — jag är öfvertygad derom — den yttersta venstern i Andra Kammaren kommer att bekämpa det kongl. förslaget, fastän af olika skäl. Den förra anser, att allt är väl beställdt — ingenting behöfver och ingenting bör göras. Den senare fruktar för att ett bifall till den kongl. propositionen skall lugna sinnena, tillföra de nu röstberättigade åtskilliga tusental nya bundsförvandter och aflägsna tidpunkten för uppnåendet af dess önskningsmål: införande af allmän rösträtt. Jag är ej någon ytterlighetsman. Jag står på ingendera af dessa ståndpunkter och förmenar, att, när folket mognat för en reform, för en lagförändring, denna bryter sig fram, oafsedt hvilka preventiva åtgärder, som vidtagas. Ju lugnare, ju mer steg för steg detta kan ske, dess bättre. Och med hänsyn härtill anser

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

jag, att det kongl. förslaget är tillfredsställande. Visserligen medför ett bifall till detsamma, att de röstberättigades antal inom städerna ökas med 16,000, men å andra sidan betrygga de proportionella valen representationsrätt för minoriteten. Och på landsbygden ökas de för inkomst röstberättigades antal med 27,000, men detta oaktadt förlora icke landtmännen sin bestämmanderätt i mer än elfva valkretsar, hvilka i alla händelser sannolikt gå för dem förlorade.

Jag delar fullkomligt den här uttalade åsigt, att den besuttna jordegareklassen utgör kärnan af svenska folket, och jag skulle icke vilja i någon mån beröfva den dess magt, men om vi landtmän skola kunna behålla vårt politiska inflytande, måste vi också hafva ögonen öppna för tidens kraf, ty i annat fall komma äfven vi att få erfara sanningen af ordspråket »stränga herrar regera icke länge».

Konungamagten har nu talat. Det tillkommer Riksdagen att säga sitt ord. Säkerligen kommer aldrig mer i denna kammare ett så moderat förslag som det föreliggande att behandlas, och just i samhällsbevarandets intresse anser jag skäl att antaga detsamma. Jag vet, att många bland eder, mine herrar, tro sig i den yttersta konservatismen finna en borgen för samhällets bevarande, men ett moln höjer sig vid horizonten, det bådar storm, och det är fara, att under densamma konservatismen — jag menar den till ytterlighet gående — detta stolta, välrustade pansarskepp — om jag får använda denna liknelse för dagen — som nu seglar för förlig vind, kommer att förlisa, enär rorgängaren icke anar djupets faror, icke märker bränningarne. Gifve blott, att, när så sker, det må vara under en tid, då ledningen af samhällets angelägenheter än kan komma i händerna på dem, som önska dess lugna, sunda och lagbundna utveckling, och icke på dem, som allenast kunna störta, men ej återupprätta. Gifve ock, att vi må så lagstifta, att vi bevara vårt lands inre lugn, som utgör dess yttre styrka. Klokheten bjuder mig, fosterlandskärleken kräfver af mig, att jag skänker min röst till det kongl. förslaget, till hvilket jag yrkar bifall.

Herr Treffenberg: Såvidt jag nu kan erinra mig, har jag aldrig tillförene yttrat mig i frågor, hvilka afsett rubbande af grundvalarne för vår nuvarande representation, om jag undantager den för ett par år sedan afgjorda frågan om fixering af riksdagsmännens antal, hvilken reform jag med min röst understödde. Min tillbakadragenhet i detta hänseende förklaras af min öfvertygelse, att alla hittills framkomna förslag, som gått ut på ändring af rösträttsbestämmelserna i riksdagsordningen, saknat praktiskt fotfäste för möjligheten af deras förverkligande. Derför, såsom sagdt, har jag tegat stilla. Och med den åsigt, som jag nu uttalat, skulle jag hafva gjort så äfven denna gång, om jag icke ansett mig skyldig att i viss mån honorera en förbindelse, som jag vid något tillfälle i början af riksdagen utstälde,

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

i det att jag antydde, att regeringen, med hvilken jag dittills lefvat i någorlunda sämja, skulle få med mig att göra, såvidt ryktet talade sant om, att regeringen umgicks med planer att under riksdagens lopp framkomma med en rösträttsproposition. I pressen anklagade man mig och åtskilliga andra oresonliga representanter inom kammaren derför, att vi så der *quand même* och på förhand stälde oss afvisande mot ett rösträttsförslag, om hvars innebörd vi icke visste något. Hvad mina medbrottslingar beträffar, få de försvara sig så godt de kunna mot denna anklagelse. Mig bereder det icke någon den ringaste förlägenhet att bemöta densamma. För att bestämma min ställning till det väntade regeringsförslaget, var det för mig alldeles tillräckligt att veta, hvad alla visste, nemligen att detta förslag skulle afse utvidgning af rösträtten och således gå stick i stäf mot den rigtning, i hvilken jag anser, att, om öfver hufvud taget det vore möjligt att åstadkomma någon reform på detta område, denna reform borde gå, nemligen beträffande rösträtten inom våra städer, hvarest, såsom vi alla veta, det s. k. småfolket redan eger en magt och, efter hvad likaledes alla känna, äfven visat, att det mycket väl förstår att begagna sig af densamma för att i riksförsamlingen presentera åtskilliga, enligt min tanke, i politisk mening allt annat än presentabla figurer. Jag behöfver icke erinra om den bekanta stockholmsbänken. Men det finnes ju så många bänkmän från andra valkretsar att tala om, i fall I, mine herrar, behagaden erinra eder dem. Jag hänvisar t. ex. till Vesterås—Köpings valkrets — fastän i viss mening hafva vi ju denna valkrets att tacka för att den räddat vår egen biskop Billing åt oss. Det finnes dock andra, till hvilka vi icke stå i så stor tacksamhetsskuld. Jag erinrar om Örebro, Karlstad—Filipstad, Hjo—Lidköping—Falköping, Östersund—Hudiksvall m. fl. sådana valkretsar. Och jag behöfver icke gå öfver ån efter vatten. Jag erinrar om min egen forna valkrets, som var nog indelikat att låta mig i egen hög person falla igenom och i stället insätta i Andra Kammaren en radikal af renaste vatten.

Min ställning till det kongl. förslaget visste jag således redan på förhand. Och att, sedan jag fått veta innebörden af detta förslag, min uppfattning af detsamma icke skulle undergå någon förändring — det böra nog de, som känna mig, lätt kunna förstå. Men olyckan är nu den — jag känner det på mig — att jag nästan helt och hållet mistat gadden, och detta af två anledningar, den ena *olycklig* och den andra *lycklig*, i det att dels hans excellens statsministern af en ledsam orsak är förhindrad att här närvara, hvarigenom mig beröfvats ett högt uppskattadt tillfälle att här i dag få skifta hugg med honom, och dels att jag genast, efter det rösträttspropositionen var afgifven, fick klart för mig, att icke den allra ringaste fara finnes för att förslaget kan komma att antagas till hvilande, ännu mindre att sedermera definitivt antagas. Denna visshet verkar förlamande på mig. Och då jag säger, att här icke föreligger någon fara, så litar jag i främsta rummet på det

af den förre talaren omnämnda stora partiet i medkammaren och på sjelfbevarelseinstinkten hos detta parti. Och det vore väl ej heller att ställa allt för öfverdrifna enspråk äfven på denna kammare, om man vågade hoppas, det densamma — oaktadt den en gång, enligt min öfvertygelse, svikit sin uppgift såsom öfverhus och beqvämat sig till att gå under det »caudinska oket» vid lösningen af de s. k. stora frågorna — dock denna gång i känslan af sitt ansvar icke vill följa vår regering in på det experimentalpolitikens område, hvilket regeringen här beträdt. Att här nemligen är fråga om experimentalpolitik, att vi här befinna oss, icke på fast mark, utan på gungfly, framgår af den kritik, som detta förslag underkastats först i konstitutionsutskottet, vidare i den dervid fogade reservation, som går längst i krafvet på nedsättning af röstcensus, och hvari ganska rigtigt anmärkes, att man vet icke, huruvida det kongl. förslaget icke tager mera, än det gifver. Det framgår vidare af det bemötande, som förslaget fått i vår press, både den goda och den dåliga, och särskildt i den stora tidning, hvilken likväl i hufvudsak stält sig välvilligt mot detsamma, och som med otrolig möda och med framskickande af härmassor af siffror undersökt verkningarna af förslaget inom hvarje valkrets på land och i stad och inom de särskilda valrättskategorierna. Det framgår slutligen äfven af sjelfva det rösträttspropositionen åtföljande statsrådsprotokollet, i hvilket vårt öra icke smekes af den efter statsministerinstitutionens införande så vanliga harmonimusiken, som i mångens tycke låter så bra, men som jag tycker allt för ofta går på en väl entonig melodi, lydande så: »Till föredragande departementschefens, af de öfriga statsrådsledamöterna tillstyrkta hemställan behagade Hans Maj:t Konungen att i nåder lemna bifall.» Nej, här skorrar för en enda gång, kan jag nästan säga — ty det ligger långt tillbaka i tiden, då, före nämnda institutions införande, regeringens arméorganisationsförslag af år 1875 var åtföljdt af icke mindre än sju reservationer, och då så många harmades öfver att härigenom förslaget var söndertrasadt, men jag tackade Gud, att Konungen var omgifven af sju sjelfständige män — nå väl, här skorrar i våra öron en missljudande reservation, af statsrådet friherre Åkerhielm, hvilken säger sig befara, »att den föreslagna rösträttsutvidgningen skall medföra en förskjutning af den nuvarande politiska magtfördelningen derhän, att den jordegande klassens inflytande på Andra Kammarens sammansättning kommer att i afsevärd grad försvagas» — och i detta inflytande anser herr statsrådet med rätta ligga en garanti för en sund och normal samhällsutveckling.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Här skall jag be att få göra en anmärkning i anledning af det anförande, med hvilket herr justitieministern inledde debatten. Lika med honom erkänner jag, att rösträttsbestämmelserna icke böra vara absoluta, för alla tider fixerade, utan att de böra vara underkastade modifikationer alltefter samhällets utvecklingsgång, dock, mine herrar, icke blott *framåt*, såsom herr justitieministern

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

antagligen menade, utan äfven, då förhållandena så bjuda och samhällets verkliga intressen det fordra, *bakåt*, såsom vi nyligen också hafva sett, att i konungariket Sachsen man ansett nödigt, för att rädda samhällsordningen, att den derstädes utsträckta rösträtten visades tillbaka inom tillbörliga gränser. Jag är också ense med justitieministern derom, att det ligger en fara och en stor fara i att dröja så länge med en eftergift på detta område, att faran växer oss öfver hufvudet och kan blifva undergräfvande för samhällsordningen. Detta allt är sant. Men det påstår jag mot honom, att han valde ett från hans ståndpunkt synnerligen olyckligt exempel för att bevisa vådan af för långt drifvet motstånd, då han erinrade om adelns och presteståndets motstånd mot alla reformkraf, hvilket gjorde, att de slutligen voro tvungna att kapitulera. Nej, mine herrar, så förhåller det sig icke. Och denna uppfattning ställer sig ju mycket besynnerlig och egendomlig från justitieministerns och de med honom liktänkandes ståndpunkt. Med undantag af en liten klick, hvartill jag hör, äro ju alla innerligt belåtna med vårt nya statsskick, sådant det är, så belåtna, att jag fruktar för att denna kammare snart nog glömmer den landssorg, som i dessa dagar under det nya statsskicket drabbat oss alla och närmast våra norrländingar vid det fruktlösa försöket att lösa en fråga, som, så beredd som den var, under den gamla ståndsförfattningen hade lösts i en handvändning. Ty icke lär det väl vara ringaste tvekan om, hurudan ridderskapets och adelns samt presteståndets ställning till berörda fråga skulle hafva varit, liksom ingen lärer betvifla, att äfven borgarståndet, hur bångstyrigt det än på sista tiden visade sig, likväl skulle hafva böjt sig för de gripande skäl, som i frågan uttalats af domkapitlet i Hernösand samt Konungens befallningshafvande i Norrbottens län. Men jag tager justitieministern på orden. Enligt hans och mångas mening hafva vi lefvat lugna och trygga under det nuvarande statsskicket. Hvad värre skulle då hända, om vi i denna fråga beslöte oss för att vidhålla vårt motstånd, intill dess den tidpunkt inträffade, då vi alla blefve ense derom, att under vår riksdagsordnings uppfostrande inflytande de för närvarande rösträttslöse vunnit den mognad i politiskt omdöme, att rösträtt kan åt dem utan våda för samhället öfverlemnas?

Innan jag går vidare, torde jag få bemöta ett yttrande från ett annat håll. Jag hoppas således, att kammarens förre, högt ärade talman icke skall misstycka, att jag nu offentligt omnämner, hvad jag för några dagar sedan enskildt yttrade till honom. Jag erinrade honom nemligen om att vid ett af de förberedande enskilda möten hos ridderskapet och adeln, hvilka föregingo representationsreformens genomförande, han uppträdde och dervid i ett tal — vi stodo på den tiden i motsatta läger — som helsades med entusiastiskt bifall och gjorde ett djupt intryck äfven på motståndarne, framhöll, att den i 14 § riksdagsordningen bestämda rösträttsgränsen af 800 kronor var väl afvägd. Han yttrade sig ungefär så: »Man säger oss, att denna gräns är satt för hög, men 800 kronors

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

inkomst ligger icke långt öfver hvad arbetsamhet och ordentlighet kan inbringa hvarje person, som vill sträfva framåt. Må de sträfva, och de skola snart uppnå den gräns, der rösträtten vidtager.» Men huru står detta tillsammans med hvad han nyss yttrade angående befogenheten att nedsätta den i 14 § riksdagsordningen fastställda census, då vi veta, att procenten af 800 kronors inkomsttagare allt sedan det nya statsskickets införande oupphörligt stegrats och fortfarande stegras.

Jag återkommer nu till den af statsrådet friherre Åkerhielm antydda förskjutningen i magtfördelningen inom Andra Kammaren. Ja, mine herrar, om det stannade blott vid den förskjutning, som kan blifva en följd af antagandet af nu framlagda rösträttsförslag. Men det är väl att märka, att de lager af nya valmän, som genom bifall till Kongl. Maj:ts förslag skulle få något att säga, och de representanter, som de insätta i kammaren, skola naturligtvis sälla sig till deras leder, som yrka på ständiga jemkningar och rubbningar, allt i syfte att valrätten måtte ytterligare utsträckas, och de skola icke stanna, förrän censusnivån sjunkit ned till den gräns, der den allmänna rösträtten vidtager, och *då*, mine herrar, stå vi inför det framtidsmål, som vid urtima riksdagen hägrade framför en annan talman, Andra Kammarens talman, hvilken då »fastspikade vid tronens fot» — ja, poesien är icke min, utan »Dagens Nyheters» — den odödliga frasen om huru glada våra värnpligtige skulle vara att få gå mot fienden, endast de visste, att de hade sin rösträtt i patronköken; *då* äro vi framme vid det framtidsmål, som alltjemt hägrar äfven för »massornas man», under hvilken firma samma tidning i dessa dagar kanoniserat denna demagogiens och — jag ville så gerna på samma gång kunna tillägga — äfven den ärligt menande, men missförstådda patriotismens underliga dubbelmenniska i medkammaren; och *då* äro vi ändtligen framme vid det framtidsmål, som hägrade för alltid samma tidning, då den i går för egen del vid tronens fot fastspikade en annan grannlåt, i det den antydde, att regeringen just genom att framlägga detta rösträttsförslag gifvit offentlig auktorisation åt det berättigade i rösträttskrafvet, väl till förståendes *icke* sådant det framdeles kan med framgång göras gällande, sedan de rösträttslösa massorna möjligen vunnit politisk uppfostran, *utan* sådant det redan nu framträder med anspråk på att omedelbart blifva tillgodosedt. Och *häri*, mine herrar, ligger den verkliga faran i regeringens förslag, i det att regeringen just genom framläggandet af detta förslag väckt anspråk, som icke kunna för närvarande tillfredsställas. *Här* är regeringens »Achilleshäl», i hvilken jag nu vill — fastän gadden, såsom jag nämnde, är så liten — stinga genom att yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr von Stapelmohr: Huruvida man vid den utdömda ståndsrepresentationens ersättande med det nya representationsskicket lyckades träffa den gräns för valrätten, som med hänsyn

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

till då rådande förhållanden kunde vara den lämpligaste eller bäst afpassade, är svårt att besvara, då någon egentlig utredning derom icke då lärer förelegat. Hufvudsyftet tyckes då hafva varit att aflösa ståndsförfattningen och bereda inträde i rätt att deltaga i politiska lifvet äfven för dem, som stodo utanför riksstånden, men dock i förmögenhetsafseende och i social ställning kunde anses lika berättigade med dem, som redan tillhörde stånden. Frågan derom, huruvida till rösträtt skulle upphöjas sådana personer, som tillhörde samhällsklasser, hvilka stodo under eller nedanför riksstånden, tyckes icke hafva ådragit sig synnerlig uppmärksamhet. Men att äfven då meningarna voro delade om huruvida census blifvit rätt afvägdt, framgår deraf, att kort efter nya representationsförfattningens trädande i kraft framkommo förslag att utsträcka rösträtten till personer, som voro ifrån valrätt uteslutna, och förslag i sådant syfte hafva sedermera under nära nog hvarje riksdag framstälts. Detta förhållande och den omständigheten, att en del af dessa förslag blifvit af Andra Kammaren gillad, tyckes mig innefatta fullt giltiga skäl för att taga frågan om rösträttens utsträckning under förnyadt noggrant öfvervägande och, om den kongl. propositionen icke tillfredsställer alla skäliga anspråk, söka uppgöra ett nytt förslag. Begränsningen af rösträtten ansågs böra blifva beroende af en viss förmögenhetsställning af det skäl, att man antog, att den person, som var i så svåra ekonomiska omständigheter, att han måste offra all sin tid och allt sitt arbete på förvärfvande af nödtorftigt dagligt uppehälle, icke kunde hysa det intresse för offentliga värf eller hafva tillräcklig själsodling eller odladt omdöme för ett mera sjelfständigt deltagande i allmänna angelägenheter. Men deraf synes mig också följa, att den förmögenhetsställning, som betingar rösträtt, bör följa den grad af bildning och sjelfständighet, som anses erforderliga för deltagande i politiska värf och att politiska strecket bör sänkas i den mån, som bildningen tränger ned i folkets leder eller bland dem, som nu äro uteslutna från rösträtt. Jag inser väl, att af praktiska skäl varsamhet häri bör iakttagas till undvikande af starka rubbningar och hastiga omkastningar i samhällslifvet, men försigtigheten får icke gå så långt, att Första Kammaren ställer sig passiv i denna fråga. De trettio år, som förflutit, sedan det nya riksdagsskicket infördes, hafva icke gått förbi utan att lemna tydliga spår af framgångsrikt och glädjande arbete på den andliga kulturens fält, och det ej minst bland de folklager, som genom bifall till Kongl. Maj:ts förslag skulle uppflyttas till politisk myndighet, och bland dessa folklager pågår en stark rörelse, som oförtydbart vittnar om ökadt intresse för statens angelägenheter. Denna rörelse är icke, såsom en talare påstod, ett hugskott eller en tillfällighet. Den får icke förbises eller underskattas, utan den bör om möjligt så ledas, att den känsla af samhörighet, som bör finnas mellan alla samhällsklasser, icke minskas och att pligten af gemensam ansvarighet för fosterlandets sjelfständighet och ära samt dess sunda och lugna utveckling icke äfventyras, utan

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

om möjligt höjes. Sker icke detta, kan ty värr hända, att missnöje och bitterhet komma att vidga den ty värr redan nu stora skilnaden mellan samhällsklasserna och vålla sådana skakningar och slitningar, som icke kunna häfvas eller botas genom mera vidtgående eftergifter, än Kongl. Maj:ts förslag innehåller. Det kan sägas och har äfven här blifvit påpekadt, att äfven efter det nuvarande representationssättet landets representanter i görligaste måtto beakta de icke representerades bästa och söka leda statens angelägenheter i den rigtning, som blifver gagnelig för alla samhällsklasser. Jag vill ej motsäga detta, men man må minnas, att det ligger i den menskliga naturen en sjelfständighetskänsla, som gör, att hvar och en gerna vill hafva sitt ord med i laget, då det gäller angelägenheter, som röra honom och som han tror sig känna.

Det har uttalats farhågor för att, genom ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag, den nuvarande magtställningen skulle förskjutas och karakteren af den nuvarande politiska representationen, liksom äfven de garantier, den erbjuder för en jemn och ostörd utveckling, skulle rubbas. Det förefaller mig, att häri ligger för mycken skuggrädsla; och jag tror tillika, att, om en del, som nu är utesluten från rösträtt, skulle få sina önskningar starkare företrädda inom representationen, dess behof och intressen skulle blifva skärskådade från nya synpunkter samt på ett mångsidigare sätt och på ett sätt, som vore grundadt på en mera djupgående kännedom om verkliga förhållanden, än nu är fallet.

Då Kongl. Maj:ts förslag synes mig innebära ett billigt tillmötesgående mot de framstälda anspråken på utvidgad rösträtt, ber jag att få yrka bifall till detsamma.

Herr Reuterswärd: Grannlagenheten bjuder mig att fatta mig så kort som möjligt. Ehuru den i dag förda diskussionen gifvit mig många anledningar att till bemötande upptaga vissa yttranden, skall jag dock afhålla mig derifrån, och äfven skall jag afstå från att ingå i detaljer vid bedömandet af Kongl. Maj:ts proposition. Ej heller skall jag yttra mig om de formella brister, hvarmed detta förslag är behäftadt. Deremot kan jag icke undertrycka min oro deröfver, att ett förslag sådant som detta någonsin framkommit i form af en kongl. proposition, ty förslaget är, såsom af flere talare redan framhållits, icke af någon nödvändighet påkalladt; den föreslagna förändringen är icke, såsom grundlagen bjudande befaller vid hvarje grundlagsändring, högst nödig eller nyttig, tvärtom vågar jag påstå, att den är om möjligt motsatsen härtill. Jag är fullkomligt öfvertygad om, att, i fall detta förslag icke förelegat i form af en kongl. proposition, utan framstälts af en enskild motionär, knappast en enda röst skulle höjts till försvar för detsamma, och då det är vår skyldighet att vid behandlingen af en fråga utaf så genomgående och vigtig beskaffenhet som denna noga pröfva förslagets giltighet, dess fördelar och olägenheter, få efter mitt förmenande inga särskilda konsiderationer här göra sig gällande.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Det är nu min och många fleres öfvertygelse, att den kongl. propositionen icke går i den rätta rigtningen eller, rättare sagdt, att den utgör första steget på det sluttande planet utan att man vet, hvar det skall stanna. Jag har ock hyst denna öfvertygelse från den första stunden, som jag fick del af den kongl. propositionens innehåll, och jag kan öppet säga, att jag ej heller för vår statsminister hemlighållit min tanke i detta afseende. Jag har rent ut sagt honom, att jag icke på några villkor skulle kunna beqväma mig till att lemna mitt bifall till denna proposition. De framställningar, som här blifvit gjorda, deri man, snart sagdt, hotat dem, som icke vilja antaga Kongl. Maj:ts förslag, med jag vet icke allt hvilka olyckor, de skrämma icke mig och, hoppas jag, icke heller någon annan i denna kammare, ty anse vi saken vara af vådlig beskaffenhet och kunna vi icke, om vi kasta blicken framåt, se, hvarthän ett bifall till förslaget slutligen leder, så är det vår moraliska skyldighet att följa samvetets röst och handla, såsom vi anse rätt och för vårt kära fädernesland nyttigt.

Emellertid hoppas jag, att ingen svensk regering och intet svenskt parlament, det må blifva beskaffadt hurn som helst, någonsin skulle tillåta sig att stödja sina politiska åsigter på de menskliga förvillelserna, om jag så får uttrycka mig, utan förr stödja sig på de lugna elementen inom Riksdagen, hvilka kanske kunna se längre än de, som icke varit i tillfälle att tillräckligt noga sätta sig in i denna vigtiga fråga.

Med anledning af den uppfattning, jag nu uttalat, har jag för min del velat hafva öppet till protokollet antecknadt, att jag tillstyrkt rent afslag på Kongl. Maj:ts proposition och således bifall till hvad konstitutionsutskottet i förevarande punkt hemstält.

Herr Blomberg: Då jag går att afgifva mitt votum i denna fråga, tror jag mig kunna säga, att jag ställer mig på en så hög ståndpunkt, som någon kan intaga, nemligen på vår egen grundlags. Och denna bjuder mig att icke vara med om några grundlagsändringar af mera genomgripande betydelse, utan att dessa kunna påvisas vara *högst* nödiga och att de framför allt äro af den beskaffenhet med afseende å deras formella affattning, att de äfven derutinnan kunna sägas vara nyttiga och användbara. För mig ställer sig saken så, att de här föreslagna ändringarne i några af de väsentligaste och vigtigaste bestämmelserna rörande vårt samhällsskick ingalunda äro, på sätt blifvit af flere föregående talare påpekadt, af verkligt behof påkallade, att de alldeles icke äro »högst nödiga». Och jag vill med afseende härå helt enkelt hänvisa till den motivering, som är bilagd den kongl. propositionen. I den högt ärade justitieministerns uttalande finner man icke ens någon bestämd antydan, att den föreslagna och af honom förordade ändringen skulle vara nödig. Allt, hvad han der gör gällande, är, att den föreslagna ändringen icke bör blifva farlig. Jag tror emellertid icke, att man bör tillåta sig ändra grundlag blott med stöd af de svaga skälen, att man anser ändringen ofarlig,

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

i synnerhet då man icke ens söker förebringa några fullgoda grunder, hvarför icke fara skulle vara förknippad med den föreslagna vidtgående ändringen. Man säger — och den meningen har i dag skarpt betonats af en ärad talare å södermanlandsbänken — att det framstälda förslaget är bygdt på en grundlig utredning, och att Riksdagen och särskildt denna kammare skulle hafva allt skäl att antaga detsamma, just med hänsyn härtill. För min del måste jag säga, att jag fullkomligt saknar denna utredningens grundlighet, hvarom talas. Den framställning, som föreligger, rör sig icke om valrättsfrågan i hela dess omfattning, utan blott och bart om de punkter, som regeringen eller närmast justitieministern infört i programmet. Ingen annan fråga har upptagits till granskning, ehuru ämnet erbjudit spörsmål af mycket vidtgående beskaffenhet, spörsmål, som af olika talare här i dag framhållits eller berörts och som sannerligen kräft undersökning och besvarande, innan man gifvit sig in på ett sådant företag som att ändra grundlagens bestämmelser i förevarande afseende. Detta är den anmärkning, jag hufvudsakligen rigtar mot Kongl. Maj:ts proposition, att den icke är byggd på nog mångsidig och tillräckligt grundlig utredning. Jemväl den statistiska utredning, som finnes, har gjorts efter ett bestämdt mönster och med besvarande af bestämda frågor, men är för öfrigt ofullständig. Utredningens bristfällighet visar sig också, om man tager det framlagda förslaget i närmare skärskådande. Förslagets brister äro nemligen stora och karakterisera detsamma såsom ett hastverk, hvilket det ju också obestridligen är. Och dock har man tilltrott sig att kunna framlägga detta vigtiga förslag under sista året af treårsperioden och sedan denna riksdag redan var långt framskriden.

Jag skall nu tillåta mig anföra några skäl för dessa mina uttalanden, hvarvid jag dock med hänsyn till den långt framskridna tiden skall undvika att ingå i någon vidlyftigare detaljgranskning.

14 §, sådan denna af Kongl. Maj:t föreslagits, går ut på att införa en utvidgad rösträtt, men blott för begränsade kategorier, medan utredningen icke ens befattat sig med andra, ehuru goda skäl förefunnits att äfven pröfva lämpligheten att medgifva rösträtt åt sådana, såsom åt lägenhetsinnehafvare och andra.

Vidare ber jag få rigta uppmärksamheten på sista punkten af 14 §, enligt hvars nuvarande lydelse rösträtt tillkommer den, som »erlägger till staten bevillning för en till minst åttahundra riksdaler uppskattad årlig inkomst». Man söker nu häri införa förändringar och skapa bestämmelser, hvilka jag vågar påstå skola gifva åt den svaghet, hvaraf 14 § lider, en mycket större betydelse än någonsin förut.

Jag afser den svaghet, som har sin anledning i rösträttsvilkorens förknippande med bevillningsförordningen. Det är sant, att, då rösträtt tillkommer den, som uppskattas till 800 kronors inkomst, äfven nu i den punkten bygges på bevillningsförordningen, men denna uppskattning till 800 kronor är dock en mera sjelf-

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

ständig sak, som är oberoende af sjelfva bevillningens storlek. Genom bestämmelsen om skattefritt existensminimum kan den endast påverkas, om detta skulle af Riksdagen sättas så högt, att 800 kronors inkomst ej längre skulle medföra kommunal skattskyldighet, och faran för, att Riksdagen skulle besluta ett så högt existensminimum, tror jag icke vara stor. I förslaget åter har inkomsttagares rösträtt gjorts beroende af, huruvida personen under två år före valet erlagt skatt till visst belopp eller, såsom det heter, »under hvartdera af nämnda två år till stat och kommun erlagt förfallna utskylder efter en inkomstbevillning af minst en riksdaler femtio öre». Då frågar jag: är icke härmed ett mycket starkare samband etableradt med bevillningsförordningens föreskrifter, än förr någonsin varit fallet? Det beror på Riksdagen att bestämma skattesatserna. Det är icke ens säkert, att Riksdagen i framtiden handlar på samma sätt som hittills och bestämmer bevillningen till en procent och derutöfver en tilläggsbevillning af en procent eller $^{3}/_{10}$ procent, utan Riksdagen kan på goda grunder komma att bestämma bevillningen till 2 eller 3 procent o. s. v. Då frågar jag: är det en solid grund, hvarpå man bygger detta grundlagsstadgande, då det helt enkelt kan rubbas genom en gemensam votering om bevillningsprocenten? På samma sätt kan Riksdagen genom en gemensam votering ändra minimibeloppet för existensminimum — t. ex. från 450 till 600 kronor — och derigenom skulle hela grunden för valrätten blifva försvagad och rubbad. Jag skall ytterligare härtill lägga, att taxeringsmyndigheterna jemväl kunna härvidlag införa stora rubbningar genom höjande af existensminimum, och det är ju uppenbart, att detta är en vigtig sak, om en inkomstbevillning af 1 krona 50 öre skall utgöra valrättsvilkoret.

Statsrådet och chefen för justitiedepartementet yttrade vid debattens början, att äfven nu kan ega rum ett betydligt ingripande af beskattningsmyndigheterna; men dessa åtgöranden äro föremål för vederbörande beskattades eget öfvervägande och kunna af dessa öfverklagas. Derest de sålunda icke uppskattats så som de anse sig böra uppskattas, ega de deröfver anföra besvär, och kunna sålunda komma till sin rätt. Den anmärkning, som rigtats mot den nuvarande bestämmelsen om uppskattandet till en inkomst af 800 kronor, har sålunda icke den betydelse, som herr justitieministern velat tillägga densamma. Och missförhållandet enligt nu gällande stadgande kan icke jemföras med de stora missförhållanden, som skulle härutinnan vållas af den föreslagna lydelsen.

Till sist har jag att med afseende å 14 § göra ännu en väsentlig anmärkning, nemligen att Kongl. Maj:ts förslag visserligen går ut på en utvidgning af rösträtten, men att det icke är egnadt att alltid vinna detta sitt mål. Huru ter sig saken i sjelfva verket? Jo så, att i flera större städer någon utvidgning icke skulle komma att ega rum, utan tvärtom en inskränkning af rösträtten skulle blifva följden. Der existensminimum

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

sättes så högt, att det, för åtnjutande af rösträtt, är nödigt ega en till 800 kronor uppskattad årlig inkomst, blir det långt ifrån någon utvidgning, utan i stället inskränkning, som föranledes af stadgandet om taxering och skattebetalning för flera år. Men i hvilken mån detta kommer att göra sig gällande, derom har icke någon utredning egt rum. Och det må jag säga, att jag såsom konservativ man ställer mig på grundlagens ståndpunkt och icke vill vara med om att antaga ett grundlagsändringsförslag, hvilket på ett förtäckt sätt beröfvar personer en rösträtt, som de redan innehafva. Det vågar jag äfven påstå, att det otvifvelaktigt skall medföra ett större och mera berättigadt missnöje, om man fråntager någon, hvad han innehafver i detta afseende, än det missnöje, som hyses af dem, hvilka önska rösträtt, men icke få sin önskan uppfyld. Detta är ett af mina allra vigtigaste skäl, hvarför jag icke kan vara med om 14 § enligt Kongl. Maj:ts förslag.

Till detta vill jag anknyta en annan anmärkning. De garantier, man sökt uppställa mot följderna af utvidgad rösträtt, skulle vara att hemta från utskyldernas betalande under flera år näst före det, då valet eger rum, samt i det proportionella valsättet. Men då kan man väl fråga sig: *hvar* har man sökt dessa garantier genom proportionella val? Jo, på andra håll, än der man medgifver utvidgningen af rösträtten. Ty de proportionella valen få sin betydelse väsentligen i de stora städerna, der icke utvigdning, utan inskränkning af rösträtten faktiskt skall komma att ega rum. För att motväga utvidgningen på andra håll tillgriper man sålunda garantien af proportionella val i de större städerna. Häri ligger både orättvisa och obillighet. För att nu äfven säga några ord om de föreslagna proportionella valen i öfrigt, hvilket dock är mindre nödigt, då så många föregående talare uttalat sig kritiserande i denna del af ämnet — så komma de att äfven i allmänhet skapa orättvisa och obillighet, ty för några få städer skapas andra förhållanden och andra vilkor än de för rikets öfriga delar gällande. Huru orimligt detta skall te sig, då val af blott två personer skall ega rum, är tydligt, och det måste blifva dessa tvåmansvalkretsar, som egentligen komma att ökas. En ganska liten minoritet komme att i dessa städer spela samma roll som en betydlig majoritet, och majoriteten komme att, motvägd af minoriteten, blifva utan politisk betydelse. I grannstaden, som väljer en representant, skulle majoriteten göra sig fullt gällande, men icke i den större staden, der minoriteten skulle blifva lika starkt representerad som majoriteten.

Till sist ber jag att få erinra, att 14 § innebär en bestämd orättvisa mot den rösträttskategori, som är omnämnd i sista punkten, i jemförelse med de andra. Vi må tänka oss ett bo, som skiftas, sedan fadren dött. Der finnas två söner. Den ene är 25 år, den andre 21 år. Vid boets fördelande får den yngre sonen fasta egendomen, men motsvarande kapital tilldelas deremot den äldre. Den tjugufemårige sonen kan då komma att sakna röst-

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

rätt i tre år, efter hvilken tid kan först på grund af sitt kapital kan fylla vilkoret för rösträtt enligt 14 §, under det att den tjuguettårige, som erhållit fastigheten — hvilken icke behöfver vara jordbruksfastighet, utan kan vara annan fastighet — omedelbart inträdt i rösträtt. Är det väl skäl att bygga nya rösträttsgrunder på sådana bestämmelser, hvarigenom uppenbara orättvisor etableras? Ej heller kan det finnas tillräckligt skäl, hvarför det skall göras skilnad mellan inkomstbeskattade och andra med afseende å oguldna kronoutskylder, ty i det fallet borde väl den, som röstar på grund af fastighet, vara likställd med den, som röstar på grund af inkomst.

Jag skall nu icke uppehålla mig längre vid dessa detaljanmärkningar. Jag vill endast erinra om, att jag icke kan erkänna, att bestämmelserna om röstlängdens granskning blifvit lyckligt affattade, och att i stadgandet om röstsedlars giltighet åtskilligt förbisetts. Ehuru den föreslagna § 25 mom. 2 icke synes förutsätta, att vid val af flera riksdagsmän annan valsedel kan förklaras ogiltig än den, som lyder å för många personer, måste naturligen äfven röstsedel vid sådant val kasseras, om båda eller alla namnen tillhöra icke röstberättigade personer eller äro tvetydiga. Hvarje kassering af dylik valsedel blir emellertid förenad med stora olägenheter, ty röstsedlarne hafva ju redan räknats före proportionstalets bestämmande, och så får man göra om beräkningen, derest några sedlar kasseras.

Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets afstyrkande af det kongl. förslaget, enär detta synes mig behäftadt med brister, som måste göra det oantagligt.

Herr Wennerberg: Då jag nu går att yrka afslag på Kongl. Maj:ts förslag och bifall till utskottets, så sker detta icke blott på skäl, som redan blifvit anförda, utan äfven på ett annat, som jag anser det vara min skyldighet att uppenbara, enär jag redan tidigare, för flera år sedan, också framhållit detsamma.

Jag anser det nu framlagda förslaget vara hvarken bättre eller sämre än det, som en gång blifvit gällande i vår nuvarande riksdagsordnings föreskrifter i ämnet. Båda äro enligt min åsigt behäftade med samma fel, som ger dem en stor svaghet, det nemligen att vara byggda på en grund, som är orättvis och derför i längden ohållbar.

Såväl enligt gällande grundlag som enligt den nu framlagda kongl. propositionen är det en icke obetydlig del af svenska medborgare med medborgerliga politiska *skyldigheter*, som äro uteslutna från delaktighet i medborgerliga politiska *rättigheter*. Att till alla dessa medborgare med gemensamma skyldigheter äfven utsträcka den gemensamma rättigheten ligger ju nära till hands såsom något rigtigt; men samhällsbevarande statsmän hafva ansett detta medföra icke obetydliga vådor och derför slagit in på en medelväg, den att så småningom låta den ena delen efter den andra af de uteslutne få träda in ofvan strecket och sålunda komma i åtnjutande af fulla

medborgerliga rättigheter. Att detta streck äfven af grundlagens författare från början ansetts såsom en föga allmängiltig och svag grund för det hela, derpå skall jag hemta bevis från den nuvarande föredragandens anförande till statsrådsprotokollet den 20 sistlidne mars, hvari han dessutom erinrar om att de bestämda och talrika försök, som blifvit gjorda att få fram rösträtten till ett större antal personer, icke få anses helt och hållet betydelselösa. Justitieministern säger nemligen: Den så uppstälda gränsen kan likväl, såsom ock vid framläggandet af förslaget till nya riksdagsordningen blifvit erkändt, icke göra anspråk på allmängiltighet, och det var derför naturligt, att, kort efter det nya riksdagsordningen trädt i kraft, förslag skulle framställas om större eller mindre utsträckning af valrätten till personer, hvilka icke hafva rösträtt. Sådana förslag hafva sedermera inom hvarje valperiod och merendels vid hvarje riksdag under perioden blifvit väckta, och vanligen har något af förslagen till utsträckt rösträtt bifallits af Andra Kammaren, under det att dessa förslag städse af Första Kammaren förkastats. Detta missförhållande är alltså *erkändt*, icke blott insedt; och ingen af oss kan betvifla, att det ju finnes ett väl befogadt kraf hos alla dessa, som vilja komma öfver strecket.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Lika varm vän af det nya statsskicket som någon annan, har jag dock från första början hyst den allra största motvilja mot dess rösträttsbestämmelser. Dessa äro nästan uteslutande baserade på den sämsta grund, man kan tänka sig, nemligen på medborgarnes större eller mindre upptaxerade inkomst, d. v. s. derpå, om den med några kronor öfver- eller understiger 800 kronor, Och huru många orättvisor ske då icke genom iakttagandet af det fina gränsstreck, som sålunda blifvit det afgörande, mången gång emellan en fosterlandsälskande man med inkomst af mellan 700 och 800 kronor och en *icke* fosterlandsälskande man med inkomst af mellan 800 och 900 kronor. Sådant kan icke i längden ostraffadt passera, och hvad visar väl den nuvarande ställningen härutinnan?

Efter statistiska undersökningar har man fått veta, att under nuvarande förhållanden de *öfver* strecket varandes antal betydligt växer. Ja, men man har tillika genom framläggandet af den kongl. propositionen fått fullt bevis derpå, att Kongl. Maj:ts regering insett nödvändigheten af att ändock något i saken göres för de *under* strecket stående, och detta helt visst på den grund, att man funnit sådant vara *rätt;* jag kan icke finna något annat skäl derför.

Det skulle väl någon i detta ögonblick kunna tro, att jag ämnade sluta mitt anförande med att yrka på allmän rösträtt; jag var derför så försigtig, att jag redan i början sade, att jag komme att rösta mot den kongl. propositionen och för utskottets förslag. Men då måste jag också gifva något svar derpå, huru jag tänkt mig saken ordnad, om strecket nedsattes till hvarje kommunalt röstberättigad man, hvilket jag anser för det enda

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

fullt rätta. Jag tror, att det egentliga felet ligger deri, att man i grundlagen uppstält alla de särskilda valbestämmelserna med afseende å dem, som skola *välja*, men ingenting bestämt med afseende å dem, som skola *väljas*. Der borde dock de egentliga garantierna vara att söka. Jag tror, att, om man tillerkände politisk rösträtt åt hvarje svensk medborgare, som i kommunalstämma är deltagande, ingen fara skulle vara dermed förknippad, om deremot särskilda bestämmelser gåfves i fråga om dem, som skola väljas. Med glädje hörde jag, huru den talare, som, tror jag, hade ordet näst efter den förste talaren, framhöll, att det kunde finnas så många samhällsbevarande och goda element bland dessa mindre bemedlade, att det vore orättvist, om de icke finge flyttas upp öfver strecket. Jag instämmer med honom, men jag går ännu ett steg längre. Det icke blott *kan* finnas, utan finnes äfven hos dessa andra, som nu icke få vara med och välja, egenskaper af samma goda art. Men om de i längden icke få vara med och vi tillika besinna, att de lefva i ett mindre förmöget och ofta nog fattigt tillstånd, nog kunna vi väl begripa, att missnöjet skall växa, och, långt ifrån att man genom att bitvis nedskjuta strecket skall slippa från agitationer och svårigheter, är det min och mångas säkra öfvertygelse, att detta just skall vara att slå olja på elden. Den ofantliga massa, som ändock står qvar, har beröfvats de förmögnare af sina forna kamrater; och oviljan stiger i samma mån som det blifver färre, som bära orättvisan. Man vet, att den, som vid sin sida har flere deltagare i ett onus, tycker mycket litet om, i fall ett antal af dem, som jemte honom draga bördan, slipper från densamma, och långt ifrån att vi, om vi antaga Kongl. Maj:ts proposition, sedan skola få vara i fred för nya motioner om rösträttens utsträckning, skola vi just derigenom framkalla sådana motioner på ett nytt och lifligare sätt.

Jag nämnde, att jag hade tänkt, att något annat än ett förmögenhetsstreck skulle kunna hjelpa upp saken, och jag anser mig skyldig nämna, hvari detta andra skulle bestå. Hvarför icke, jemte de bestämmelser, som nu finnas i 19 och 26 §§ riksdagsordningen angående den, som får väljas till riksdagsman, och i stället för att låta förmögenhetsvilkoren utöfva det bestämmande inflytandet på hans valbarhet, inskjuta bestämmelsen om att han skall i minst fem år inom den eller de kommuner, hvilka utgöra valkretsen, hafva innehaft stats- eller kommunaltjenstbefattning? Då en sådan person komme till Riksdagen, vore han allaredan något öfvad i offentliga ärendens handläggning och hade hemifrån betyg om *någon* riksdagsmannavederhäftighet, hvilket man alldeles måste sakna, så länge man blott räknar efter, huru mycket han har i inkomst.

Af hvad jag nu sagt framgår först och främst *det*, att jag aldrig kunnat rösta för en nedsättning af strecket och aldrig kommer att göra det, så länge jag har med riksdagsärendena att skaffa, men äfven *det* för mig högt gällande och väsentliga skälet, hvarför jag icke kan lemna min röst för det kongl. förslaget, att

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

man icke bör göra en grundlagsändring, då det, som bjudes, icke har minsta garanti att åstadkomma ett nyttigare och bättre förhållande än det, vi nu lefva i, hvilket endast kan åstadkommas genom en *verklig* reform. Det är sant, att några tusental skulle kunna flyttas öfver strecket, hvilka kanske förut larmat och varit med om att söka utsträckning af rösträtten, men dessas tystnad skulle mer än uppvägas af de ännu mer högljudda ropen från de tiotusental, som få stå qvar och icke få vara med vid uppflyttningen, utan utestängas af en ännu finare gränsskilnad än den förra.

Jag hade tänkt att gifva några ytterligare skäl för mitt afslag, men jag anser det alldeles obehöfligt, då nästan alla talare yrkat afslag på Kongl. Maj:ts proposition och bifall till utskottets förslag. Under sådana förhållanden vore det orätt att upptaga tiden med några ytterligare skäl, och inskränker jag mig derför nu till att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Forssell: Konstitutionsutskottet har anfört åtskilliga mer eller mindre grundade anmärkningar mot Kongl. Maj:ts förslag, men utskottet har ty värr icke låtit dessa anmärkningar komma till sin rätt. En välvillig anmärkare bör afse, icke att straffa, utan att förbättra, men konstitutionsutskottet har icke velat förbättra det kongl. förslaget, och en och annan inom denna kammare vill tydligen också straffa det kongl. förslagets upphofsmän. Utskottet har uttryckligen förklarat, att det saknat anledning att ingå uti någon närmare granskning af det föreliggande förslagets detaljer. Ett sådant resultat är mycket att beklaga för den, som t. ex. i likhet med mig finner sig kunna dela en eller annan af de mot förslaget framstälda betänkligheterna och just derför önskat, att utskottet åt detsamma skulle egna en sådan behandling, att det kunnat framträda i förbättradt skick och förklaras hvilande samt slutligen varda antaget. Vi hafva nyligen vid konstitutionsutskottets behandling af det kongl. förslaget i fråga om riksbankens styrelse sett, huru lätt det kan i detta samma utskott gå, när man har god vilja, att på sådant sätt modifiera ett kongl. grundlagsändringsförslag och huru lätt det är till och med att åstadkomma en sammanjemkning af de olika meningarna. Det skulle varit önskligt, att utskottet äfven åt detta kongl. förslag egnat sådan uppmärksamhet. Men förklaringen till utskottets handlingssätt är ju lätt funnen. Den är uttryckt af utskottet i alldeles otvetydiga ord. Utskottet ogillar hela tilltaget att framlägga ett sådant förslag, hurudana dess bestämmelser än må vara, derför att utskottet anser de gällande bestämmelserna rörande valrätten till Andra Kammaren »vara väl egnade att betrygga en normal och sund utveckling af vårt konstitutionella lif».

Om nu Första Kammaren afslår det kongl. förslaget och bifaller ett sålunda motiveradt utskottsförslag, så torde det icke lida något tvifvel, att detta kammarens beslut, och det med rätta,

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

kommer att tolkas så, att Första Kammaren anser den en gång tillfälligtvis fastställda valordningen för Andra Kammaren vara så utomordentligt förträfflig, att den bör orubbligt bibehållas, att den knappast kan förbättras och att den skall af Första Kammaren till det yttersta försvaras. Vidare skall man i ett sådant beslut läsa en förklaring, att det af Kongl. Maj:t nu framlagda förslaget varit så ytterligt samhällsvådligt, i sina följder så omstörtande, att det icke ens förtjenat en allvarlig och detaljerad granskning af utskottet. Slutligen hafva vi hört, att åtskilliga kammarens ledamöter med det beslutet vilja, såsom en talare från denna plats yttrade, stinga sin lilla gadd i hvad de anse vara regeringens Achilleshäl.

För min del tror jag dock, att det finnes många ledamöter i kammaren, som icke vilja vara med om vare sig det ena eller andra. Det finnes många ledamöter, som anse den nuvarande representationsformen, särskildt hvad angår valen till Andra Kammaren, väl i många stycken förträfflig, men dock, såsom allt menskligt verk, mägtig af utveckling, och som derför icke vilja ställa sig afvisande mot hvarje förslag till förbättring af densamma. Det finnes många ledamöter, som anse det kongl. förslaget alls icke vara samhällsupplösande, alls icke till sina vare sig närmare eller fjermare följder förderfligt eller egnadt att förändra karakteren af vårt statsskick och som derför anse oss böra åt detta kongl. förslag egna en större uppmärksamhet. Och slutligen finnes det, derom är jag förvissad, ännu flere, som alldeles icke vilja gifva regeringen något gaddsting.

Alla de meningsskiftningar, som äro motsatta till utskottets uppfattning, synas i detta ögonblick hafva svårt att förena sig. Det är troligt, att de icke kunna förena sig om ett rent bifall till Kongl. Maj:ts förslag, hvars detaljer icke alla kunna godkänna. Säkerligen kunna de icke heller förena sig om det förslag, som framlagts af reservanterna från Andra Kammaren. Men om de i nuvarande situation, då regeringens förslag icke kan vinna framgång, skulle vilja gifva uttryck åt den tanken, att förslaget icke förtjenat en sådan behandling, som utskottet låtit komma det till del, tror jag, att en sådan tanke lämpligen skulle uttryckas genom bifall till det förslag, jag härmed tager mig friheten framställa, nemligen att förevarande betänkande måtte till konstitutionsutskottet återremitteras.

Herr Wærn: Jag ber att få återtaga det yrkande, jag förut framstält om bifall till reservationen.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande yrkats: 1:o) att hvad utskottet hemstält skulle bifallas, 2:o) att kammaren skulle antaga såsom hvilande för vidare grundlagsenlig behandling Kongl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af §§ 14, 17 och 25 riksdagsordningen, och 3:o) att utlåtandet skulle visas åter till utskottet.

Förslag till grundlagsändring i fråga om rätten att välja riksdagsmän i Andra Kammaren. (Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr talmannen hemstälde, huruvida kammaren ville till kontraproposition vid nämnda votering antaga bifall till det under 2:o) här ofvan omförmälda yrkandet och förklarade sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja.

Jemväl om kontrapropositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att i hufvudvoteringen öfver konstitutionsutskottets utlåtande n:o 11 kontrapropositionen skall innehålla antagande af Kongl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af §§ 14, 17 och 25 riksdagsordningen såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såsom kontraproposition i nämnda votering antagits återremiss.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 87;
Nej — 44.

Till följd häraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemstält i sitt utlåtande n:o 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antager kammaren såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling Kongl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af §§ 14, 17 och 25 riksdagsordningen.

Vid slutet af den häröfver anstälda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 102;
Nej — 26.

Upplästes följande skrifvelse:

Till Riksdagens Första Kammare.

Fullmägtige i riksbanken få härmed vördsamt anmäla, att advokatfiskalen K. Hj. A. Nehrman i skrifvelse till fullmägtige afsagt sig det honom vid innevarande riksdag meddelade uppdrag att vara tredje suppleant i riksbankens styrelse. Stockholm den 6 maj 1896.

Pehr Ehrenheim.

R. Törnebladh. *J. W. Arnberg.* *Tom Liljewalch.*

På framställning af herr talmannen beslöt kammaren, att med anledning af berörda afsägelse val af en suppleant för fullmägtige i riksbanken skulle företagas; och uppdrog kammaren verkställigheten häraf åt de vid detta riksmöte af kammaren redan tillsatte valmän och suppleanter för utseende af Riksdagens fullmägtige i riksbanken jemte deras suppleanter.

Anmäldes och bordlades lagutskottets utlåtanden:

n:o 76, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser rörande afgäld från jordafsöndringar,

n:o 77, i anledning af väckt motion angående ändrad lagstiftning i syfte att bereda hypoteksförening trygghet mot minskning af dess rätt enligt intecknad skuldförbindelse vid exekutiv försäljning af fastighet, och

n:o 78, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af §§ 9, 11 och 14 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 40, angående regleringen af utgifterna under riksstatens första hufvudtitel, innefattande anslagen till kongl. hof- och slottsstaterna,

n:o 41, angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet, samt

n:o 42, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel, omfattande anslagen till utrikesdepartementet.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 51, angående tiden för regementsmötena, och

n:o 52, angående vissa föreskrifter rörande försäljning af konstgjorda gödningsämnen och beredda foderämnen.

Justerades sju protokollsutdrag för denna dag.

Herr vice talmannen erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag tager mig friheten hemställa, att kammaren måtte besluta, att å föredragningslistan till morgondagens plenum måtte uppföras först de i dag första gången bordlagda ärenden, derefter bevillningsutskottets betänkande n:o 29, statsutskottets betänkanden n:is 68, 69 och 70, derefter lagutskottets betänkande n:o 72 och derefter ärendena i den ordning, de å dagens föredragningslista förekomma, dock så, att sammansatta bevillnings- och lagutskottets betänkande n:o 1 och det tillfälliga utskottets betänkanden n:is 11, 12 och 13 uppföras först å föredragningslistan för det plenum, som eger rum nästkommande lördag.

På gjord proposition lemnade kammaren härtill sitt bifall.

Herr talmannen hemstälde, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, måtte få nedtagas.

Denna hemställan bifölls.

Kammaren åtskildes kl. 4,20 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.